

POLITOLOGICKÁ REVUE

CZECH POLITICAL SCIENCE REVIEW

1 / 2017

EVA LEBEDOVÁ, TEREZA SKÁCALOVÁ, MICHAL KORMAŇÁK A ONDŘEJ VLČEK

Koncept polarizace stranického systému a polarizace politických elit před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2013

MICHAELA HIEKISCHOVÁ

Vznik Úřadu práce ČR: Příklad skupinového myšlení?

MARIÁN SEKERÁK

Európska iniciatíva občanov zo slovenskej a českej perspektívy

MONIKA BRUSENBAUCH MEISLOVÁ

Diskurzivní konstrukce vztahu Velké Británie a Evropské unie v oficiálních projevech Davida Camerona v letech 2010–2016

LUCIE COUFALOVÁ

Lost Credibility: Who Should Be Blamed for the Increasing Support for Separatism in Catalonia

NIKOLA SCHMIDT

Perspektivy globálního vládnutí v otázce obrany planety před asteroidy

VERONIKA FAJMONOVÁ

Kritická studia terorismu: přehodnocení jeho hrozby?

POLITOLOGICKÁ REVUE

Redakční rada /

Jan Němec (šéfredaktor), Štěpán Drahokoupil (výkonný redaktor)
Gabriel Badescu, Alena Drieschová, Vladimíra Dvořáková, Magdalena Hadjiisky,
Seán Hanley, Vít Hloušek, Jakub Charvát, Petr Kopecký, Karel Kouba, Michal Kubát,
Darina Malová, Zdenka Mansfeldová, Michel Perottino, Blanka Říchová,
Katarína Staroňová, Kateřina Vráblíková

Redakční kruh /

Marek Bankowicz, Peter Bugge, Kevin Deegan-Krause, Alenka Krašovec,
Françoise Mayer, Karel B. Müller, Jacques Rupnik, Dieter Segert, Jacek Sroka,
Tom Thieme

Časopis vychází dvakrát ročně (léto, zima).

Cena jednotlivého čísla 150 Kč, celoroční předplatné 300 Kč.

Objednávky předplatného /

www.cspv.cz/index.php/cz/politologicka-revue/online-objednavka

Časopis vychází od roku 1994, od roku 1995 procházejí rukopisy
oboustranně anonymním recenzním řízením.

Informace pro autory / www.cspv.cz/index.php/cz/politologicka-revue

Časopis je poskytován redakcím časopisů International Political Science
Abstracts – Documentation Politique Internationale a The Central
European Journal of Social Science and Humanities (CEJSH) a databázím
EBSCO Political Science Complete, C.E.E.O.L. a ProQuest Political Science.
Politologická revue je dále indexována v mezinárodní databázi ERIH Plus.

Vydává Česká společnost pro politické vědy

Nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3

www.cspv.cz

E-mail: nemecj@vse.cz

Grafické řešení / Lenka Prokopová | designed by Le

Tisk / SWL – ofsetová tiskárna, Středohorská 549, Praha 10

Časopis vychází s finanční podporou Akademie věd ČR.

Evidenční číslo periodického tisku MK ČR E 6999

ISSN 1211-0353

VYDÁVÁ ČESKÁ SPOLEČNOST PRO POLITICKÉ VĚDY
WWW.CSPV.CZ

Articles

- Eva Lebedová, Tereza Skácalová, Michal Kormaňák and Ondřej Vlček /*
The Concept of Party System Polarization and Polarization
of Political Elites during the Czech Parliamentary Election in 2013 5
- Michaela Hiekischová /* The Constitution of the Labour Office
of the Czech Republic: a Case of Groupthink? 33
- Marián Sekerák /* European Citizens' Initiative from
the Slovak and Czech Perspective 63
- Monika Brusenbauch Meislová /* Discursive Construction
of UK-EU Relationship in David Cameron's 2010–2016 Official Speeches 101
- Lucie Coufalová /* Lost Credibility: Who Should Be Blamed for
the Increasing Support for Separatism in Catalonia? 133

Research Notes

- Nikola Schmidt /* Perspectives on Global Governance in Case
of Planetary Defence Against Asteroids 161

Reviews Articles

- Veronika Fajmonová /* Critical Terrorism Studies:
Reconsideration of the Threat? 197

Book Reviews

- 217

Stati*Eva Lebedová, Tereza Skácalová, Michal Kormaňák a Ondřej Vlček /*Koncept polarizace stranického systému a polarizace
politických elit před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2013 5*Michaela Hiekischová / Vznik Úřadu práce ČR:*

Příklad skupinového myšlení? 33

Marián Sekerák / Európska iniciatíva občanov zo slovenskej

a českej perspektívy 63

Monika Brusenbauch Meislová / Diskurzivní konstrukce vztahu

Velké Británie a Evropské unie v oficiálních projevech

Davida Camerona v letech 2010–2016 101

Lucie Coufalová / Lost Credibility: Who Should Be Blamed

for the Increasing Support for Separatism in Catalonia? 133

Konzultace*Nikola Schmidt / Perspektivy globálního vládnutí v otázce*

obranu planety před asteroidy 161

Recenzní stati*Veronika Fajmonová / Kritická studia terorismu:*

přehodnocení jeho hrozby? 197

Recenze*Ladislav Cabada / Michal Kubát, Martin Mejstřík, Jan Kocian (eds.):*

Populismus v časech krize 217

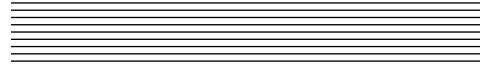
Katarína Chovancová / Miroslav Novák (ed.):

Strany, volby a demokracie: Od Duvergera k Sartorimu a dále 222

Kateřina Benešová / Alex de Waal:

The Real Politics of the Horn of Africa: Money, War and

the Business of Power 226

Európska iniciatíva občanov zo slovenskej a českej perspektívy

Marián Sekerák *

Abstract /

European Citizens' Initiative from the Slovak and Czech Perspective

European Citizens' Initiative (ECI) is deemed to be one of political tools adjusting EU's democratic deficit. Although the ECI has been largely analyzed from a theoretical point of view, the article presents an empirical snapshot of this participatory instrument viewed from the Slovak and Czech perspective. Using a series of research interviews, the author explains its strengths and weaknesses, as well as a possible path to move on in order to achieve more democratic, responsive and citizen-friendly Union.

Keywords /

European Citizens' Initiative, European Union, participatory democracy

Úvod

Ani po prijatí Lisabonskej zmluvy stále neutícha debata o demokratickom deficite v EÚ (napr. Bonde, 2011; Vesnic-Alujevic & Castro Nacarino, 2012; Bellamy, 2012; Antonescu, 2013; Bellamy & Kröger, 2014; Occhipinti, 2014; Yalçın, 2014; Bang, Jensen & Nedergaard, 2015; Murdoch, Connolly & Kassim, 2017), a to aj napriek takým názorom, podľa ktorých sa demokratický deficit „s Lisabonskou zmluvou umenšuje“ (Preuss, 2015: 207).¹ Americká politologička Pippa Norris (2011: 5) sa domnieva, že vo všeobecnosti je tento deficit spôsobený

* PhDr. Marián Sekerák, Ph.D., Vysoká škola regionálneho rozvoje a Bankovní institut – AMBIS, Žalanského 68/54, 163 00 Praha 17 – Řepy. E-mail: marian.sekerak@gmail.com. Text vznikol v rámci inštitucionálnej podpory.

kombináciou rastúcich očakávaní verejnosti, negatívnych správ a/alebo upadania celkového výkonu vlád. Zrejme aj preto sa dnes hlavne v radoch tzv. euroskeptikov ozývajú hlasy požadujúce „menej Bruselu“. A to aj napriek tomu, že „*prvý hlavný posun smerom k participatívnej politike*“ (Monaghan, 2012: 289) predstavovalo už zavedenie priamych volieb do Európskeho parlamentu (EP) v roku 1979 a neskôr v ešte významnejšej miere aj prijatie Maastrichtskej zmluvy, ktorá ustanovila občianstvo Únie, úrad ombudsmana, ako aj rozvoj viac formalizovaného konzultatívneho režimu. Tieto mechanizmy, spolu s možnosťou predložiť Európskemu parlamentu petíciu, sa stali nástrojom vytvárania európskeho občianstva s úmyslom „*priniesť čoraz užšiu Úniu (v orig. ever-closer union), posilniť európsku identitu a priblížiť občanov k priamemu vzťahu k inštitúciám EÚ*“ (Kohler-Koch, 2012: 810).

Jednou z priamych odpovedí na tzv. demokratický deficit je od apríla 2012 inštitút európskej iniciatívy občanov (EIO), „*bezprecedentného experimentu*“ (Fröhlich, 2010: 2505), ktorý vkladá do rúk občanov EÚ nástroj, prostredníctvom ktorého môžu za istých presne stanovených podmienok ovplyvniť proces nastolovania agendy v Európskej komisii (EK) (pozri napr. Komisia Európskych spoločenstiev, 2009: 2–3). S týmto inštitútom operovala dokonca už Zmluva ustanovujúca Ústavu pre Európu (tzv. Európska ústava) podpísaná v Ríme v roku 2004. V nej sa počítalo s možnosťou občanov „*priamo sa obrátiť na Komisiu, aby predložila v rámci svojich právomocí akýkoľvek vhodný návrh týkajúci sa otázok, o ktorých sa občania domnievajú, že na účely vykonania tejto ústavy je nevyhnutný právny akt Únie*“ (Kováčik, 2005: 83).

Tým, že občania členských štátov aktivizujú Komisiu ku konkrétnemu konaniu, „*stávajú sa de facto navrhovateľmi novej legislatívy, resp. zmeny už existujúcej legislatívy*“ (Kočan, 2013: 48). Signatári EIO však nemajú možnosť zmeniť rozhodnutie príslušných inštitúcií Únie alebo vyvolať referendum, preto hovoríme v tomto prípade o nástroji nastolovania politickej agendy, ktorý je vo svojich právnych dôsledkoch podobný právomociam EP a Rady EÚ, ktoré môžu požiadať EK, aby prijala nejakú právnu normu (cf. Bouza Garcia & Greenwood, 2014: 249; Garzón Clariana, 2013: 562–564). Jednou z hlavných podmienok EIO je, aby sa jej signatármi stal minimálne jeden milión občanov EÚ, ktorí majú trvalé bydlisko v prinajmenšom siedmich z 28 členských štátov EÚ (pozri Tabuľku 1),² a to v priebehu 12 mesiacov od oficiálnej registrácie iniciatívy u EK, pričom pri registrácii organizátori uvedú najmä predmet a ciele navrhovanej iniciatívy. Zberu podpisov musí predchádzať založenie občianskeho výboru zo siedmich občanov EÚ s trvalým pobytom v najmenej siedmich rozličných členských štátoch; ide o tzv. organizátorov.

Ak sa podarí dodržať uvedené podmienky, doručia organizátori „do rúk“ EK svoju iniciatívu podporenú adekvátnym počtom podpisov a následne so zástupcami EK prerokujú jej obsah. Organizátori majú tiež možnosť byť verejne vypočutí počas zasadania EP. Po celom tomto procese EK vydá oficiálne vyjadrenie (stanovisko vo forme oznámenia, formálne schvaľované kolégiom komisárov a uverejňované vo všetkých úradných jazykoch EÚ), v ktorom odôvodní, aké (a či vôbec nejaké) opatrenie legislatívneho charakteru mieni prijať, prípadne aké (a či vôbec nejaké) kroky v danej oblasti v blízkej budúcnosti podnikne.

Prípadné pozitívne stanovisko EK však ešte neznamená jednoznačný úspech konkrétnej iniciatívy, keďže sama Komisia „je iba nositeľom legislatívnej iniciatívy a bude ďalej záležať najmä na politickej vôli EP a Rady, či (resp. v akej podobe) príslušný návrh schváli“ (Svobodová, 2014: 22).

Tabuľka 1: Minimálny počet podpisov potrebných pre úspešnosť európskej iniciatívy občanov v konkrétnych členských štátoch EÚ

Členský štát	Pre iniciatívy zaregistrované do 1. 7. 2014	Pre iniciatívy zaregistrované po 1. 7. 2014
Belgicko	16 500	15 750
Bulharsko	13 500	12 750
Cyprus	4 500	4 500
Česká republika	16 500	15 750
Dánsko	9 750	9 750
Estónsko	4 500	4 500
Fínsko	9 750	9 750
Francúzsko	55 500	55 500
Grécko	16 500	15 750
Holandsko	19 500	19 500
Chorvátsko	9 000	8 250
Írsko	9 000	8 250
Litva	9 000	8 250
Lotyšsko	6 750	6 000
Luxembursko	4 500	4 500
Maďarsko	16 500	15 750
Malta	4 500	4 500
Nemecko	74 250	72 000
Poľsko	38 250	38 250
Portugalsko	16 500	15 750
Rakúsko	14 250	13 500
Rumunsko	24 750	24 000
Slovensko	9 750	9 750
Slovinsko	6 000	6 000
Španielsko	40 500	40 500

Členský štát	Pre iniciatívy zaregistrované do 1. 7. 2014	Pre iniciatívy zaregistrované po 1. 7. 2014
Švédsko	15 000	15 000
Taliansko	54 750	54 750
Veľká Británia	54 750	54 750

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa databázy Európskej komisie: <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/signatories>

Inštitút EIO je ošetrený vo viacerých legislatívnych dokumentoch EÚ i národných štátov. Všeobecné formulácie vo forme právnej úpravy nájdeme v hlave II, čl. 11, ods. 4 Konsolidovaného znenia Zmluvy o EÚ a v hlave II, 2. časť, čl. 24 Konsolidovaného znenia Zmluvy o fungovaní EÚ. Dňa 16. februára 2011 bolo vydané aj samostatné Nariadenie EP a Rady (EÚ) č. 211/2011 o iniciatíve občanov, ktoré podrobne upravuje podmienky realizácie EIO. V tomto rozsiahlom dokumente sa za iniciatívu občanov EÚ považuje taká iniciatíva predložená Európskej komisii, „ktorou sa Komisia vyzýva, aby v rámci svojich právomocí predložila vhodný návrh vo veciach, o ktorých sa občania domnievajú, že na účely uplatňovania zmlúv je potrebný právny akt Únie, a ktorú podporil najmenej jeden milión oprávnených signatárov pochádzajúcich najmenej z jednej štvrtiny všetkých členských štátov“ (Európsky parlament a Rada EÚ, 2011: čl. 2, ods. 1).³ V októbri 2015 vydal svoje vlastné vyhlásenie k EIO aj EP, v ktorom sa síce o tomto nástroji občianskej participácie vyslovil veľmi pozitívne, avšak zároveň vyjadril „*polutovanie nad nedostatkom jasných informácií o nástroji európskej iniciatívy občanov v raných štádiách, čo viedlo k všeobecnému nepochopeniu jeho podstaty a spôsobilo sklamanie po tom, čo Komisia odmietla prvé európske iniciatívy*“ (Európsky parlament, 2015: čl. 12).

Členské štáty môžu na národnej úrovni konkretizovať podmienky výkonu EIO v podobe vlastných vnútroštátnych právnych noriem. Napríklad v Českej republike realizáciu EIO upravuje zákon č. 191/2012 Sb. z 25. apríla 2012 o európskej občianskej iniciatíve, aj keď je venovaný prevažne len posudzovaniu elektronických systémov zberu vyhlásení o podpore občianskej iniciatívy a neupravuje fyzický zber podpisov na listinné hárky. V podmienkach SR je EIO upravená zákonom č. 289/2012 Z. z. z 11. septembra 2012, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 275/2006 Z. z. o informačných systémoch verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Táto právna norma podrobne upravuje podmienky elektronického zberu podpisov.

Keďže ide o relatívne mladý nástroj občianskej participácie, ktorý sa len pomaly „vžíva“ do povedomia občanov EÚ, záujem oň v slovenskom i českom vedeckom prostredí narastá pozvoľna (Fröhlich, 2010; Gabrižová, Láštic & Malová, 2011; Hrubec & Uhde, 2013; Kočan, 2013; Manosoglu & Pitrová, 2014; Svobodová, 2014; Sekerák, 2014; Novotný & Maškarinec, 2017). Preto má nepochybne zmysel venovať mu zvýšenú pozornosť, pričom slovenská a česká perspektíva predznamenaná v názve tohto textu je odvodená od geografického pôvodu

respondentov. Vzhľadom na precizáciu pojmového aparátu zdôraznime, že pod pojmom „občianska participácia“ budeme v tomto texte v zhode s Bútorovou a Gyarfášovou rozumieť „aktívnu účasť jednotlivcov na riešení spoločenských problémov a na spravovaní verejných záležitostí – či už sa odohráva v rámci lokálnej komunity, konkrétnej spoločenskej organizácie, etnického či národného spoločenstva alebo globálnej komunity.“ (Bútorová & Gyarfášová, 2010: 449).

Cieľom prezentovaného výskumu je na základe vykonaných analytických rozhovorov vyhodnotiť jeho doterajšie fungovanie v podmienkach SR a ČR, vzájomne porovnať rečové akty jednotlivých aktérov, ako aj konfrontovať tieto zistenia s najnovším vedeckým bádáním. Text by mal teda predovšetkým odpovedať na výskumné otázky týkajúce sa toho, aká je konkrétna skúsenosť osôb slovenskej a českej národnosti angažovaných do prípravy, organizácie, prípadne i aktívneho zhromažďovania podpisov pod jednotlivé EIO, do akej miery sú tieto ich skúsenosti podobné alebo rozdielne, ako aj nakoľko sa zhodujú so zovšeobecňujúcimi teoretickými poznatkami publikovanými doposiaľ vo vedeckých publikáciách. Je teda priamou odpoveďou na nedávnu výzvu dvoch českých autorov „rozšíriť výskum EIO za inštitucionalistickú perspektívu (...) o aspekt subjektívnosti, ktorý by dokázal priniesť poznatky o skúsenostiach jednotlivých osôb podieľajúcich sa na inicializácii a realizácii EIO“ (Novotný & Maškarinec, 2017: 103).

1 / Metodológia výskumu

Vo výskume je využitá najmä analýza osobných kvalitatívnych rozhovorov s vybranými českými a slovenskými aktivistami a aktivistkami, ktorí/é sa v nedávnej minulosti angažovali v konkrétnych projektoch EIO. Tie boli či už úspešné, pokiaľ ide o zber podpisov a kompletnosť celej procedúry pred orgánmi EÚ (iniciatívy *Jeden z nás*, *Right2Water* a *Stop vivisekcii*), alebo nezískali potrebnú občiansku podporu (iniciatíva *Nepodmienený základný príjem /NZP/ – preskúmanie cesty k emancipačným podmienkam sociálneho zabezpečenia v EÚ*), prípadne bola ich žiadosť o registráciu Európskou komisiou úplne zamietnutá (iniciatíva *STOP TTIP*).

Z hľadiska metodológie možno konštatovať, že práve výskumné rozhovory sú najvhodnejšie pre „zhromažďovanie dát takých charakteristík sociálneho sveta, ktoré ho odlišujú od prírodného sveta“ (Rathbun, 2008: 690). Prostredníctvom nich získava výskumník informácie o „skúsenostiach, obavách, záujmoch, vierach, hodnotách, poznatkoch a spôsoboch nazerania, premýšľania a činnosti“ (Schostak, 2006: 10) svojich respondentov. Ide práve o ten typ dát, ktoré poskytujú čiastkový obraz o skupinových aktivitách a zdieľaných sociálnych identitách, čo najmä, pokiaľ ide o EIO, platí dvojnásobne.

V tomto výskume boli realizované prevažne pološtruktúrované rozhovory nahrávané na diktafón, ktorých účelom je vždy „získavanie opisu špecifických skúseností respondentov“ (Brinkmann, 2012: 85). Tieto boli uprednostnené pred štruktúrovanou formou rozhovorov,

keďže tento zvolený typ „*poskytuje omnoho väčší priestor pre respondentov na to, aby odpovedali po svojom, než štruktúrované rozhovory*“ (Edwards & Holland, 2013: 29). V jednom prípade (respondentka, ktorá sa venovala iniciatíve *Stop vivisekcii*) bolo vzhľadom na časové možnosti oslovenej nevyhnutné pristúpiť k štruktúrovanému rozhovoru vo forme písomne predložených otázok zaslaných prostredníctvom e-mailovej korešpondencie.⁴ Rozhovory realizované naživo so záznamom na diktafón (čiže okrem jedného písomného rozhovoru všetky) trvali od približne 30 minút do zhruba jednej hodiny. Zo štruktúry otázok boli v oboch typoch rozhovorov vopred eliminované také, ktoré by umožňovali jednoducho odpoveď „áno/nie“, a uprednostnené boli otvorené otázky, ktoré od respondenta vyžadujú, „*aby odpovedal vlastnými slovami a vo forme, ktorá nie je obmedzená na vopred rozhodnutú škálu odpovedí*“ (Brenner, 1985: 21).

Keďže neexistuje jednoznačná zhoda na tom, koľko rozhovorov by malo byť vo výskume realizovaných, za optimálne sa považuje také množstvo, ktoré obsiahne rôznorodé vzorky respondentov s rozličnými skúsenosťami s danou témou tak, aby bol dosiahnutý čo možno najkomplexnejší obraz o sociálnom svete, v ktorom sa respondenti v skúmanom časovom výseku svojho života pohybovali. V mojom kvalitatívnom výskume boli rozhovory vedecké dokopy s 13 (po dodatočnom vylúčení jednej respondentky s 12 – pozri odôvodnenie nižšie) cielene vytipovanými osobami – aktivistami a aktivistkami, ktorí/é sa angažovali v spomínaných typoch EIO, hoci jedna z nich (*STOP TTIP*) napokon nebola Komisiou zaregistrovaná. Napriek tomu aj táto skúsenosť môže byť považovaná za občianske angažovanie sa, a preto sa zahrnutie týchto respondentov a respondentiek aj vo svetle ich výpovedí javí ako opodstatnené. A to aj v zmysle lepšieho chápania (ne)fungovania inštrumentu EIO v jeho celistvosti. V prípade iniciatívy *Stop vivisekcii* sa napriek vynaloženému úsiliu podarilo skontaktovať iba osobu, ktorá sa tejto iniciatíve venovala v SR, takže respondent za ČR za túto iniciatívu nie je vo výskume zastúpený.

Keďže výskum typu analytických rozhovorov umožňuje vykonávať ako individuálne rozhovory, tak aj také, v ktorých figuruje viac osôb, napr. manželské páry (pozri Beitin, 2012: 244–245), aj v tomto prípade bola z časových dôvodov respondentov využitá kombinácia individuálnych a skupinových rozhovorov. V dvoch prípadoch išlo o dvojprvkovú skupinu pozostávajúcu jednak z manželského páru (manželia U.), a tiež zo známych, ktorých spájala spoločná angažovanosť v konkrétnej EIO za nepodmienený základný príjem (E. Š. a M. B.). Podrobný zoznam interviewovaných osôb je uvedený nižšie v Tabuľke 2, vrátane typu iniciatívy, v ktorej sa angažovali, spôsobe/forme angažovania a dátumu vykonaného rozhovoru.

Respondenti boli získaní metódou priameho oslovenia prostredníctvom e-mailu, pričom niekoľko pôvodne oslovených potenciálnych respondentov buď nereagovalo, alebo odmietlo poskytnúť rozhovor. Ich vytipovaniu predchádzalo identifikovanie hlavných organizátorov vybraných iniciatív v oboch zvolených štátoch na základe verejne dostupných informácií. Vzhľadom na túto ich vedúcu úlohu pri organizovaní iniciatív, prípadne aj v terénnom (elektronickom) zbere podpisov, bolo možné očakávať vysokú informačnú saturáciu a tým

aj značnú pridanú hodnotu ich výpovedí. Niektorých respondentov sa podarilo získať aj vďaka výberu prostredníctvom tzv. snowballingu, teda získavania nových respondentov cez odkazy alebo odporúčania oslovených alebo už interviewovaných osôb. Identita všetkých respondentov bola ponechaná v anonymite. Konkrétne iniciatívy boli vybrané tak, aby boli adekvátne zastúpené všetky relevantné typy iniciatív okrem tých, ktoré boli síce pôvodne oznámené, ale sa napokon nikdy neuskutočnili, teda boli vzaté späť (pozri nižšie časť „Typológia iniciatív“).

V jednom prípade bol vykonaný rozhovor s respondentkou, ktorá bola sympatizantkou iniciatívy za NZP, ale v priebehu rozhovoru sa ukázalo, že vzhľadom na svoj niekdajší dlhodobý pobyt mimo ČR a EÚ nijako aktívne neparticipovala na tejto EIO. Z tohto dôvodu bol tento rozhovor napriek mnohým zaujímavým pohľadom na zmysel a formy občianskej participácie na úrovni EÚ dodatočne vylúčený z výskumu.

Tabuľka 2: Respondenti angažovaní vo vybraných európskych občianskych iniciatívach

Typ iniciatívy	Respondent(i)	Forma angažovanosti	Dátum rozhovoru
Jeden z nás	manželia U.	koordinácia iniciatívy a kampane na úrovni ČR	10. 2. 2015
	M. M.	zber podpisov, propagácia v SR	25. 2. 2015
Nepodmienený základný príjem	I. Š.	zber podpisov v ČR	19. 2. 2015
	I. G.	pomoc pri koordinácii v rámci ČR, zber podpisov	19. 2. 2015
	E. Š. a M. B.	popularizácia iniciatívy u verejnosti v SR	24. 2. 2015
Right2Water	P. R.	národný koordinátor pre ČR, zber podpisov	25. 3. 2015
	I. B.	spolukoordinovanie v rámci ČR, zber podpisov	26. 3. 2015
STOP TTIP	B. N.	národná koordinátorka, zber podpisov v SR	24. 2. 2015
	J. M.	národný koordinátor, zber podpisov v ČR	11. 3. 2015
Stop vivisekcii	S. D.	koordinácia iniciatívy a kampane na úrovni SR	16. 6. 2016

Zdroj: Vlastné spracovanie.

2 / Typológia iniciatív

Počas doterajšieho trvania EIO bolo už zorganizovaných viacero iniciatív s rôznou mierou zavŕšenia a úspešnosti (pozri Tabuľku 3). K 21. februáru 2017 boli však dokopy len tri iniciatívy, ktoré dosiahli potrebný počet podpisov. Išlo o iniciatívy *Voda a sanitácia sú ľudské práva! Voda je verejný statok, nie tovar!* (neoficiálne Right2Water), *Jeden z nás* a *Stop vivisekcií*.

Tabuľka 3: Prebehnuvšie a prebiehajúce iniciatívy (stav k 21. 2. 2017)

Názov iniciatívy	Dátum registrácie	Registračné číslo	Aktuálny stav	Poznámka
Voda a sanitácia sú ľudské práva! Voda je verejný statok, nie tovar!	10. 5. 2012	ECI(2012)000003	úspešná, stanovisko EK (19. 3. 2014)	
Jeden z nás	11. 5. 2012	ECI(2012)000005	úspešná, stanovisko EK (28. 5. 2014)	
Stop vivisekcií	22. 6. 2012	ECI(2012)000007	úspešná, stanovisko EK (30. 6. 2015)	
Stop plastom v moriach	19. 10. 2015	ECI(2015)000003	predložená Komisii	zber podpisov ukončený 19. 10. 2016
Mama, otec a deti – európska iniciatíva občanov na ochranu manželstva a rodiny	11. 12. 2015	ECI(2015)000006	predložená Komisii	zber podpisov ukončený 11. 12. 2016
People4Soil: podpíšte iniciatívu občanov na záchranu pôdy v Európe!	12. 9. 2016	ECI(2016)000002	prebiehajúca	koniec lehoty zberu podpisov: 12. 9. 2017
Vzdelávanie samotné nestačí – formovanie aktívnych a zodpovedných občanov	6. 10. 2016	ECI(2016)000003	prebiehajúca	koniec lehoty zberu podpisov: 6. 10. 2017
Európsky nástroj voľného pohybu	11. 1. 2017	ECI(2017)000001	prebiehajúca	koniec lehoty zberu podpisov: 11. 1. 2018
Ban glyphosate and protect people and the environment from toxic pesticides	25. 1. 2017	ECI(2017)000002	prebiehajúca	koniec lehoty zberu podpisov: 25. 1. 2018

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa databázy Európskej komisie: <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/welcome?lg=sk>.

Iniciatívy, ktoré neboli úspešné, môžeme rozdeliť do troch skupín. Prvú tvoria tie iniciatívy, ktoré boli vzaté svojimi organizátormi späť. Keďže ich poznatky z priebehu iniciatívy a zberu podpisov nie je možné zo zjavného dôvodu zhromaždiť a analyzovať, nebolo k nim v tomto výskume prihladené. Do druhej kategórie patria tie, u ktorých sa síce rozbehol proces zbierania podpisov, ale napokon nezískali dostatočnú podporu (v tomto výskume ich reprezentuje EIO *Nepodmienený základný príjem*; pre ich prehľad pozri Tabuľku 4). Do tretej skupiny patria tie, ktoré nesplnili požadované podmienky a Komisia príslušným občianskym výborom adresovala zamietavé odpovede. V tomto výskume sú tieto EIO reprezentované iniciatívou *STOP TTIP*, ktorá bola odmietnutá preto, lebo mala byť „*mimo rámca právomocí Komisie predložiť návrh právneho aktu Únie na účely vykonávania Zmlúv*“ (Generálny sekretariát Európskej komisie, 2014: 3). Celkový pomerne malý počet doteraz podaných iniciatív podľa Novotného a Maškarinca (2017: 100) poukazuje na „*pokračujúcu neznalosť tohto nástroja priamej demokracie*“.

Tabuľka 4: Iniciatívy, ktoré nezískali dostatočnú podporu (stav k 21. 2. 2017)

Názov iniciatívy	Dátum registrácie	Registračné číslo	Aktuálny stav	Poznámka
Fraternité 2020 – Mobilita. Pokrok. Európa.	9.5.2012	ECI(2012)000001	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 1. 11. 2013*
Za kvalitné európske vzdelanie pre všetkých	16.7.2012	ECI(2012)000008	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 1. 11. 2013*
Pour une gestion responsable des déchets, contre les incinérateurs	16.7.2012	ECI(2012)000009	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 1. 11. 2013*
Pozastavenie Klimaticko-energetického balíka EU	8.8.2012	ECI(2012)000010	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 29. 10. 2013*
Central public online collection platform for the European Citizen Initiative	27.8.2012	ECI(2012)000011	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 29. 10. 2013*
30 km/h – making the streets liveable!	13.11.2012	ECI(2012)000014	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený
Single Communication Tariff Act	3.12.2012	ECI(2012)000016	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 3.12.2013

Názov iniciatívy	Dátum registrácie	Registračné číslo	Aktuálny stav	Poznámka
Nepodmienený základný príjem (NZP) – preskúmanie cesty k emancipačným podmienkam sociálneho zabezpečenia v EU	14.1.2013	ECI(2013)000001	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 14.1.2014
Zastavme Ekocídu v Európe: Občianska iniciatíva za práva Zeme	21.1.2013	ECI(2013)000002	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 21.1.2014
Let me vote	28.1.2013	ECI(2013)000003	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 28.1.2014
ACT 4 Growth	10.6.2013	ECI(2013)000004	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 10.6.2014
Do not count education spending as part of the deficit! Education is an investment!	6.8.2013	ECI(2013)000006	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 6.8.2014
European Initiative for Media Pluralism	19.8.2013	ECI(2013)000007	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 19.8.2014
Weed like to talk	20.11.2013	ECI(2013)000008	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 20.11.2014
European Free Vaping Initiative	25.11.2013	ECI(2013)000009	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 25.11.2014
Za spravodlivejšiu Európu, zrušme schránkové firmy	1.10.2014	ECI(2014)000004	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 1.10.2015
Naliehavo potrebujeme sociálnu Európu! Za užšiu spoluprácu členských štátov v boji proti chudobe v Európe	19.12.2014	ECI(2014)000005	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 19.12.2015
Spravodlivá doprava v Európe – rovnaké zaobchádzanie pre všetkých pracovníkov v doprave	14.9.2015	ECI(2015)000002	nedostatočná podpora	zber podpisov ukončený 14.9.2016

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa databázy Európskej komisie: <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/welcome?lg=sk>.

Poznámka: * V reakcii na problémy, s ktorými sa stretli organizátori v počiatočnom období fungovania iniciatívy občanov, bol stanovený nový konečný termín zberu vyhlásení o podpore.

2.1 / Právo na vodu

Úspešná EIO *Right2Water* bola zaregistrovaná 10. mája 2012. Zber podpisov bol ukončený 1. novembra 2013 a iniciatíva bola Komisii predložená 27. februára 2014, pričom odpoveď EK prišla 19. marca 2014. Predmetom tejto iniciatívy bola snaha o predloženie návrhu legislatívy, ktorá by uznávala ľudské práva na vodu a kanalizáciu tak, ako to uznáva OSN, a presadzovala poskytovanie vody a kanalizácie ako základné verejné služby pre všetkých.

V 13 členských štátoch sa podarilo vyzbierať viac podpisov, ako bolo požadované minimum. Celkový počet signatárov dosiahol 1 659 543, z čoho bolo v ČR 7 575 a v SR 20 988. ČR teda nedosiahla stanovený limit 16 500 podpisov, SR svoj limit 9 750 podpisov vysoko presiahla.

Vo svojom oficiálnom oznámení EK uvítala mobilizáciu európskych občanov na podporu prístupu k bezpečnej pitnej vode a sanitácii, tak v Európe, ako aj na svetovej úrovni. EK zároveň zdôraznila dôležitosť prístupu k bezpečnej pitnej vode a sanitácii ako ľudského práva a zaviazala sa, že bude naďalej zabezpečovať, aby tieto zásady zostali v centre jej politik, pričom si stanovila aj niektoré konkrétne záväzky, napríklad začatie verejnej diskusie na úrovni EÚ o smernici o pitnej vode (pozri bližšie Európska komisia, 2014a).

Jedným z dvoch respondentov z ČR bol P. R., člen výkonnej rady Odborového zväzu pracovníkov drevospracujúcich odvetví, lesného a vodného hospodárstva. Bol garantom tejto iniciatívy pre ČR. Medzi hlavné činnosti, na ktorých sa podieľal, boli osvetová práca, zhromažďovanie všetkých podpisov zozbieraných v ČR a ich odovzdanie na overenie na Ministerstvo vnútra ČR, ako aj informovanie Centrály verejných služieb EÚ o priebehu iniciatívy.

Podľa respondenta väčšina získaných podpisov bola v písomnej podobe. Identifikoval viacero problematických momentov, ktoré sa vyskytli počas procesu ich zberu. Po prvé: vyskytovali sa tam „*administratívne problémy. Neboli schopní na európskej úrovni, na úrovni EÚ, urobiť elektronický zber podpisov*“, keďže išlo o jednu z prvých iniciatív a zjavne nie všetky administratívne aspekty boli dostatočne dotiahnuté. Po druhé, organizátori nevedeli, koľko podpisov, ktoré sa im podarilo získať, bolo ministerstvom overených: „*Nedostali sme žiadnu spätnú väzbu*“ z ministerstva, ponosoval sa respondent. Po tretie, počas zberu podpisov išlo väčšinou o negatívne reakcie občanov, keďže myšlienky, ktoré boli pre túto iniciatívu kľúčové, už pre ČR „*neboli relevantné, pretože v Českej republike sa voda sprivatizovala v roku 91*“. Išlo teda o špecifický politický kontext ČR, kde bolo treba presviedčať občanov o tom, čo môže potenciálne hroziť v iných členských štátoch.

Štvrtý problematický moment vyplýval z oficiálnych požiadaviek kladených na technickú stránku zberu podpisov. Išlo najmä o identifikáciu podpisujúcich sa na základe dokladu totožnosti, ktorí ľudia so sebou mnohokrát nemali: „*Mal by sa v rámci Európskej únie urobiť jednotný štandard*“, navrhol P. R. Ako jednu z ciest zlepšenia inštitútu EIO navrhol odstránenie administratívnych prekážok, ktoré boli Úniou nastavené.

Za ďalší problém označil všeobecný „nezáujem o verejné dianie“ a s tým spojené presvedčenie občanov o nezmyselnosti takéhoto snaženia: „*Ja to nepodpíšem, lebo tu sa aj tak nič*

nezmení“ – podľa respondenta tento postoj vyplýva z povahy českého národa. Za šiesty problém môžeme považovať slabú mediálnu podporu EIO *Right2Water*: „Žiadne médiá tomu nevenovali žiadnu pozornosť. (...) Sa o tom nikde nepíše, nikde sa o tom nehovori.“

Politickú odozvu na iniciatívu v ČR taktiež nehodnotil P. R. príliš kladne. Vysvetľoval si to tým, že išlo o príliš všeobecnú tému, ktorá sa už priamo netýkala ČR. Navyše podľa neho „[p]olitici tu vôbec neberú na vedomie názory občanov alebo nejakých iniciatív“.

Okrem nezájmu médií, väčšej časti domácej politickej reprezentácie a kritického prístupu občanov zaznamenal respondent aj niekoľkých ideologických oponentov. Podľa P. R. možno argumentáciu zo strany týchto oponentov zhrnúť do naratívu trhovej mentality: „Voda je produkt trhový.“ Vždy v prípade názorových oponentov išlo „o súkromné spoločnosti, ktoré majú za to, že všetko vlastne je vo svete produktom trhu a prečo by niekto mal mať nejaký prístup iný k jednému produktu než k druhému?“.

Výsledok iniciatívy napriek uvedeným problematickým momentom označil za „celkom dobrý, nemôžem povedať veľmi dobrý“. Podľa neho „100% efektívny (nástroj) to nie je, ale efektívny je. Pretože sa aspoň medzi politikmi začalo hovoriť o problematike vody“. Na druhej strane poznamenal, že tak na úrovni ČR ako aj na úrovni EÚ „prevláda názor: občania máte právo niekoho zvoliť, a potom, s odpustením, držte hubu pokiaľ nebudú ďalšie voľby a tým sme skončili“.

Z občianskeho hľadiska P. R. vyjadril ochotu zapojiť sa znovu do nejakej iniciatívy. Skepticky konštatoval, že „[l]udia sa nechcú angažovať vo verejnom živote“. Rovnako tiež prízvukoval negatívne pôsobenie médií, ktoré sa nezaujímajú o všeobecné občianske témy. Navyše, ak má byť iniciatíva úspešná, mali by sa jej ujať veľké organizácie, akými sú napríklad odbory, ktorých je sám členom: „Malí to nemajú šancu urobiť. (...) Ak to budete robiť ako malé občianske združenie alebo malá nezisková organizácia, tak nemáte šancu.“

Ďalšou respondentkou bola I. B. z Odborového zväzu zdravotníctva a sociálnej starostlivosti ČR, ktorá úzko spolupracovala s vyššie spomínaným P. R.: pomáhala koordinovať kampan v ČR, ale sa aj aktívne zúčastňovala fyzického zberu podpisov. Prevažovať mali fyzické podpisy oproti tým online. Boli zbierané v prostredí odborov i počas rôznych happeningov vo verejnom priestore. K propagácii malo napomôcť aj to, že boli promované tváre kampane, ktorými boli speváčka Marta Kubišová a herec Ondřej Vetchý: „Ten krok bol pozitívny, my sme tam nechceli politikov.“ Respondentku na druhej strane mrzelo, že iniciatívu sa nepodarilo poriadne dostať do verejnoprávnej televízie.

Za „kameň úrazu“ pri fyzickom zbere podpisov označila I. B. potrebu uvedenia čísla občianskeho preukazu: „Pretože tým už ako povieť: »Budem potrebovať občiansky preukaz«, tí ľudia vás prestanú vnímať o čom hovoríte, ale už majú v hlave »tak to ja nepodpíšem«. Už nevnímajú tú iniciatívu ako takú.“ Ďalším problémom bolo, ako už uviedol aj P. R., že „[v] Českej republike (oslovení občania) povedali: »veď my už to máme sprivatizované a u nás tá voda je niekde proste inde“.

Navyše sa respondentka stretávala aj so všeobecnou skepsou oslovených potenciálnych podporovateľov. Ich reakcie boli kritické k myšlienke EIO ako takej: „Či my ako občania

máme vôbec šancu ovplyvniť niečo, čo si vymyslia na európskej úrovni.“ Na druhej strane zdôraznila, že snahou bolo presvedčiť občanov, že takáto forma angažovanosti má zmysel a môže čosi zmeniť: „Tí europoslanci sú tiež iba ľudia a my sme schopní na nich zalobovať a toto potrebujeme a toto, na druhej strane, nechceme.“ Pozitívne je podľa nej už to, že EIO ako taká je vôbec na úrovni EÚ možná: „Sme schopní na tej európskej úrovni niečo ovplyvniť. Ale tá skepsa našich ľudí, tá bola veľká. Že my si tu niečo podpíšeme a aj tak sa na nás vykašľú.“

Kdesi tu identifikovala I. B. hlavný problém nedostatočného počtu podpisov v ČR, ktorý vyhodnotila ako neúspech iniciatívy. Kriticky sa pozerala na vzťah občanov k „verejnému prostrediu, k verejným službám. *Proste prídem domov, otvoríme si ten Blesk, pustí sa tá televízia...“*. Kladne ale zhodnotila, že už samotná myšlienka EIO i konkrétnej iniciatívy, v ktorej sa angažovala, vôbec existuje: „*Tú akciu ako takú hodnotím veľmi pozitívne. (...) Pre mňa to bola obrovská skúsenosť.*“

2.2 / Jeden z nás

Ďalšou z úspešných iniciatív bola EIO *Jeden z nás*. Zaregistrovaná bola 11. mája 2012, zber podpisov sa ukončil 1. novembra 2013, iniciatíva bola Komisii predložená 27. februára 2014, pričom odpoveď Komisie bola zverejnená 28. mája 2014. Celkový počet signatárov bol 1 721 626. Organizátori v ČR – rovnako ako v prípade iniciatívy *Right2Water* – nezobierali potrebný počet podpisov (len 11 468), naopak v SR sa podarilo vyzbierať viac než bolo požadované minimum, konkrétne 31 951 podpisov.

Hlavným cieľom iniciatívy bolo primaf EÚ, aby zaviedla zákaz a skoncovala s financovaním aktivít, pri ktorých sa predpokladá ničenie ľudských embryí, najmä v oblasti výskumu, rozvojovej pomoci a verejného zdravia. Organizátori a podporovatelia predložili aj konkrétne doplnenia existujúcich legislatívnych dokumentov EÚ, konkrétne Finančného nariadenia platného pre všeobecný rozpočet Európskych spoločenstiev (ES): Zmena a doplnenie Nariadenia (ES, Euratom) č. 1605/2002 Rady z 25. 6. 2002, ktoré určuje rozpočtové pravidlá pre všeobecný rozpočet ES, ďalej Pozmeňovacieho návrhu k Návrhu Nariadenia EP a Rady, ktorým sa zavádza rámcový program pre výskum a inovácie (2014–2020) – Horizont 2020 – KOM (2011) 809 v konečnom znení a Zmeny a doplnenia Nariadenia (ES) č. 1905/2006 EP a Rady z 18. 12. 2006, ktorým sa ustanovuje nástroj financovania rozvojovej spolupráce. Verejné vypočutie organizátorov na pôde EP sa konalo 10. 4. 2014 za účasti niekoľkých stoviek občanov EÚ a desiatok poslancov EP.

Odpoveď EK na túto iniciatívu bola zverejnená 28. mája 2014, pričom ju v zásade možno označiť skôr za negatívnu. Vo svojom Oznámení EK konštatovala nasledovne: „*V primárnych právnych predpisoch EÚ je výslovne zakotvená ľudská dôstojnosť, právo na život a právo na nedotknuteľnosť osoby. V nariadení o rozpočtových pravidlách EÚ sa uvádza, že všetky výdavky EÚ musia byť v súlade s primárnymi právnymi predpismi EÚ. Komisia preto nevidí*

potrebu navrhnuť zmeny nariadenia o rozpočtových pravidlách“ (Európska komisia, 2014b: 17). Zmena či doplnenie všetkých spomínaných právnych predpisov boli teda zo strany EK zamietnuté, pričom sa argumentovalo už existujúcou (a z pohľadu EK dostatočnou) právnou úpravou oblastí, ktoré boli centrálnou témou EIO *Jeden z nás*. Argumentačné zdôvodnenie EK jednoznačne postavilo právo matky na svoj život pred rovnakým právom nenarodeného dieťaťa. Možno teda konštatovať, že zatiaľ čo v prípade EIO *Right2Water* bola reakcia zo strany EK skôr veľmi všeobecná a pomerne vágna, EIO *Jeden z nás* v konečnom dôsledku úspešná nebola, vzhľadom na prevažne zamietavé stanovisko zo strany EK.

Jedným z oslovených respondentov bol M. M. Ten sa spoločne s manželkou venoval priamej propagácii iniciatívy a zberu podpisov v rámci dvoch skupín. Prvou boli ľudia z ich Farnosti Sedembolestnej Panny Márie v Bratislave – Petržalke, časti Lúky. Druhú skupinu tvorili účastníci tzv. manželských stretnutí. Obaja sa spolu s manželkou realizovali v zbere podpisov, rozširovaní propagačných materiálov a čiastočne aj vo fundraisingu.

Zber podpisov bol kombinovaný: online i fyzický. V druhom prípade hlavne na manželských stretnutiach a pred kostolom. Reakcie spoluobčanov na iniciatívu hodnotil respondent kladne. Politicky sa iniciatívu organizátori podľa slov M. M. presadzovať nesnažili: „*Priamy kontakt s politikmi sme nemali. (...) Reakcie politikov som vnímal a boli dvojaké: buď podporovali petíciu, alebo nejavili o ňu záujem.*“ V médiách respondent nezaregistroval informácie o tejto EIO.

Na rozdiel od respondentov z iných iniciatív, ale aj tejto istej iniciatívy z prostredia ČR, respondent nevidel problém s obsahom hárkov, nepovažuje za potrebnú ich unifikáciu alebo zmenu minimálneho počtu podpisov.

Odpoveď Komisie na túto EIO vnímal respondent kriticky: „*Vnímam to ako výhovorky. Európska komisia sa prejavila ako politická inštitúcia, ktorá má svoj politický názor. (...) Neverím jej (Komisii), že chce riešiť problémy občanov. (...) Tento inštitút sa mi zdal zmysluplný a nevylučujem, že by som podpísal ďalšiu iniciatívu európsku, ale zdá sa, že v tej oblasti, ktorá je pre mňa politicky najdôležitejšia, je Európska únia nepriateľsky naladená voči môjmu politickému názoru.*“ Politické inštitúcie EÚ preto respondent vníma ako také, ktoré treba „*nejakým spôsobom zreformovať, alebo proste ovládnuť. Ak chcem dosiahnuť tie veci, ktoré pre nás sú politicky najdôležitejšie.*“

Hodnotenie respondenta v jeho osobnom angažovaní sa v tejto iniciatíve bolo skôr ambivalentné. Na jednej strane bola pre neho táto EIO a s ňou spojená kampaň „*do určitej miery mobilizujúca. Ako keby tak postupnými krokmi sa dostávam aj vďaka tejto petícii aj ostatným veciam k väčšej aktivite v rámci občianskej spoločnosti.*“ Myslí si, že občiansky sa angažovať má zmysel „*kvôli nastolovaniu tém.*“ Na druhej strane, majú na pamäti skúsenosť s reakciou EK, poznamenal: „*Nemá zmysel očakávať od takýchto iniciatív v tejto oblasti presadenie niečoho politicky.*“

Ďalšími respondentmi boli manželia R. U. a K. U., ktorí v Prahe vedú občianske združenie na ochranu ľudského života. Práve na toto združenie sa obrátili spriatelnené organizácie zo zahraničia s prosbou o pomoc pri organizovaní EIO *Jeden z nás* v ČR. Aktivita respondentov

spočívala v organizovaní zberu podpisov a propagácii, koordinácii tejto iniciatívy s ďalšími subjektmi v ČR, vytváranie zázemia a komunikácia s Ministerstvom vnútra ČR. Celú iniciatívu hodnotili, rovnako ako M. M., najmä vo svetle reakcie EK na ňu.

Podobne ako niektorí iní respondenti, aj oni poznamenali, že pri fyzickom zbere podpisov je systém nastavený tak, že generuje komplikácie. *„Vlastne sa tam museli dávať v rôznych tých krajinách rôzne údaje. A u nás to bol občiansky preukaz. Iba teda. A to kopec ľudí malo obavy tam tento dokument napísať, lebo si neboli istí, či to niekto nezneužije“*, uviedli respondenti.

Primárnym cieľom iniciatívy bolo podľa nich šírenie povedomia o potrebe ochrany ľudského života: *„My sme tú akciu využili na propagáciu alebo na osvetu. (...) To pre nás malo takú hlavnú cenu. (...) Pretože tá ideológia vlastne z hľadiska vládnucej dnes tej – možno blbé – triedy, dnes vládcov, tá je proste značná. Takže tú my... my sme vlastne proti nej, preto musíme mať tú legitimitu od ľudí. Preto sa nám tie petície hodia“*, poznamenali respondenti s poukazom na to, že prístup EK k tejto iniciatíve bol odmietavý. To si vysvetľujú prevládajúcimi ideologickými vzorcami u elít EÚ. Ich vnímanie postoja EK je teda totožné s vnímaním predchádzajúceho respondenta.

Cieľom organizátorov bolo aktivizovať občiansku spoločnosť *„s vedomím, že tie orgány EÚ to potom zlikvidujú. Ale pre nás je cenné aktivizovať túto občiansku spoločnosť“*. Ak aj podpora nedosiahne deklarovaný cieľ, čo sa vlastne organizátorom nepodarilo aj napriek dostatočnému množstvu podpisov, tak *„tí ľudia proste vidia, že nie sú sami v tej otázke, ktorá ich zaujíma“*.

Skepticky sa manželia U. vyjadrili k reakcii EK a viac-menej tento jej postoj aj anticipovali: *„Predpoklad, že by sa Komisia, že by na základe tohto zmenila legislatívu EÚ, tam som neveril, že by mohla. (...) Takže zdanlivo to vyzerá, že je to podpora občianskej spoločnosti, ale v princípe to je vlastne marketingový nástroj ako otupiť taký ten pocit, že EÚ je vlastne nedemokratická. (...) My sme do toho išli ako do jednej bitky, ktorú teraz vyhrať nemôžeme, ale môže priniesť ovocie o niekoľko rokov.“*

Respondenti postrehli na politickej úrovni agresivitu zo strany oponentov prolife myšlienok, zvlášť na úrovni EP, napríklad pri prerokovaní v pléne: *„Tam sa teda ukázalo, že už len to naskladanie tých speakrov, tých rečníkov, bolo vyslovene také vtipné, že to bolo naozaj ako pripravené na to zhodenie tej iniciatívy. (...) A potom vlastne, napriek tomu, že hovorili, že teda nemajú žiadny problém, milo sa usmievali ako politik pred voľbami, tak potom sme počuli také vyjadrenie, že vlastne nie je potrebné nič robiť, že všetko vlastne, že na všetko sú nejaké príslušné paragrafy a v podstate táto iniciatíva je vlastne zbytočná.“* Paradoxom, na ktorý môžeme v súvislosti aj s touto iniciatívou poukázať, je, že aj keď bolo stanovisko EK respondentmi kritizované, až doposiaľ sa v prípade žiadnej EIO nestalo, *„že by organizátori z občianskych výborov využili svoje právo a napadli rozhodnutie Komisie na Európskom súdnom dvore, ktorý by mohol výrok EK preskúmať“* (Novotný & Maškarinec, 2017: 96).

Iniciatívu ako nástroj občianskej participácie vnímajú skôr v konzultatívnom zmysle: *„Ten hlas občanov je vlastne akoby de facto poradným hlasom v súčasnej dobe. Proste je to*

také zdanie, že tým, tým voličom vlastne v Európe sa dá v úvodzovkách do ruky nejaký nástroj, ktorý ale potom vo výsledku nemá žiadnu právnu moc, nevedie k želanému cieľu, nemá žiadny právny dôsledok.“ Na druhej strane pozitívne videli už to, že spoločná práca a angažovanie sa v tejto iniciatíve napomohlo nadviazaniu spolupráce so zahraničnými prolife organizáciami aj v ďalších oblastiach.

Ak by nástroj občianskej iniciatívy mal za dôsledok uložiť povinnosť Komisii konať a prijať záväzne nejaký právny predpis, *„tak by to bolo niečo úplne iné. Ale to zase si myslím, že toľko demokracie nám asi nebude zverené. Je to konzultatívny nástroj, nič iné, to je všetko“.*

Pri záverečnom zhodnotení respondentmi pozitívne hodnotili občiansku angažovanosť nad rámec volieb i svoju vlastnú doterajšiu skúsenosťou s ňou prostredníctvom EIO: *„No ja myslím, že určite má zmysel, pretože ak budeme len sedieť, tak potom budeme iba pozerieť, čo príde, pokiaľ s niečím nesúhlasíme. (...) Je tá otázka potom, aké občan má tie nástroje, aby to mohol nejakým spôsobom ovplyvniť. (...) Si myslím, že má ešte stále zmysel brzdiť ten pád do priepasti, tej kultúrnej.“* Aj v tomto vyjadrení bol teda u nich prítomný naratív ohrozenia pred kultúrnou deštrukciou a poukazovanie na nepriateľský postoj k prolife iniciatívam zo strany politických elít na úrovni EÚ.

2.3 / Stop vivisekcii

Úspešná EIO *Stop vivisekcii* bola zaregistrovaná 22. júna 2012. Organizátori požadovali, aby EÚ navrhla európsky legislatívny rámec zameraný na postupné ukončenie experimentov na zvieratách, konkrétne aby bola zrušená Smernica 2010/63/EÚ o ochrane zvierat používaných na vedecké účely a aby bol predložený návrh, ktorým sa ukončí vykonávanie pokusov na zvieratách a namiesto toho sa v biomedicínskom toxikologickom výskume zaviedlo povinné používanie údajov priamo relevantných pre ľudí.

Zber podpisov bol ukončený 22. júna 2013 s tým, že celkový počet zozbieraných podpisov činil 1 173 130, pričom minimálnu hranicu počtu podpisov sa podarilo prekročiť vo Fínsku, Francúzsku, Nemecku, Maďarsku, Taliansku, Poľsku, Španielsku, Slovinsku a na Slovensku. Iniciatíva bola Komisii predložená 3. marca 2015. Oficiálna reakcia EK (Oznámenie Komisie C(2015) 3773) je datovaná dňom 3. júna 2015.

V tomto svojom Oznámení Komisia uviedla, že síce *„zdieľa presvedčenie iniciatívy občanov, že testovanie na zvieratách by sa malo postupne zastaviť“*, avšak – na druhej strane – sa nestotožňuje s názorom, podľa ktorého *„vedecké zásady spochybňujú platnosť »zvieracieho modelu«*. Podľa názoru EK *„pokusy na zvieratách nepredstavujú prekážku pre vývoj alternatívnych výskumných nástrojov“* (Európska komisia, 2015a: 7–8). Komisia uznala Smernicu 2010/63/EÚ za naďalej potrebnú, a to práve s cieľom zabezpečenia vysokej úrovne ochrany zvierat: *„Jej zrušenie by nezabránilo používaniu zvierat. Namiesto toho by nastala deregulácia spôsobu, akým sa tieto pokusy vykonávajú, čo by zvýšilo zraniteľnosť používaných zvierat a zhoršilo vyhliadky na vývoj alternatívnych riešení“* (Európska komisia, 2015a: 8).

Na druhej strane, Komisia sa zaviazala prijať štyri opatrenia. Medzi nimi aj aktívne monitorovanie dodržiavania smernice či organizáciu vedeckej konferencie do konca roku 2016 o tom, ako využívať výdobytky vedy na vývoj vedecky podložených postupov bez používania zvierat. Konanie tejto konferencie s názvom *Non-Animal Approaches – The Way Forward* bolo začiatkom mája 2016 ohlásené na dni 6. a 7. decembra 2016, pričom podujatie sa konalo v Bruseli. Vystúpili na ňom viacerí vedci z rôznych členských štátov (napr. z University of Edinburgh, University of Winchester, University of Athens, Leibniz-Institut TU Dortmund, University of Leiden, University of Heidelberg, University of Birmingham).

Respondentka S. D. z neziskovej organizácie Sloboda zvierat sa angažovala v tejto EIO vo forme propagácie a koordinácie aktivít s ňou spojených. Vlastná úloha respondentky v rámci tejto EIO by sa dala označiť ako koordinácia nízkorozpočtovej kampane, keďže priamo komunikovala s organizátormi a preberala s nimi „*krátkodobé aj dlhodobé ciele, aj ako ich dosiahnuť*“.

Respondentka uviedla, že pri zbere podpisov na uliciach a online sa viac osvedčil druhý spôsob, keďže občania „*sú nedôverčiví*“ a pri papierových formulároch „*mnohí ho ani nevedeli správne vyplniť, čo je celkom veľké negatívum*“. Poukázala teda na podobný problém, ako viacerí respondenti angažovaní v iných typoch iniciatív. Reakcie občanov na iniciatívu boli rozličné: „*Ludia často nemajú čas, záujem, alebo náladu. Niektorí s nami nesúhlasia, časť z nich vie argumentovať a časť sa našťve... Človek sa asi vždy stretne s celou škálou reakcií, vrátane podpory, samozrejme.*“

Mediálny i politický záujem o túto konkrétnu EIO v čase zbierania podpisov respondentka hodnotila ako „*takmer žiadny*“, pričom propagácia v médiách sa obmedzovala na niekoľko tlačových správ Slobody zvierat a jedného rozhovoru poskytnutého rozhlasu. Jej vyjadrenie je teda v súlade s inými výpoveďami, ktoré tiež viac-menej zhodne konštatovali slabý alebo takmer žiadny záujem zo strany masových médií. Z hľadiska politickej podpory konštatovala: „*Vyzvali sme kandidátov do europarlamentu – keďže vtedy boli eurovoľby –, aby EIO verejne podporili a niektorí tak i spravili, ale osobná odozva bola veľmi malá.*“ Aj tu je teda zjavný, opäť v súlade s niektorými ďalšími výpoveďami, relatívne malý záujem politických elít o tento typ občianskej participácie, prípadne o jeho priamu alebo nepriamu podporu.

Samotnú EIO označila S. D. za „*skvelý nástroj, ale treba si zabezpečiť aj podporu »zvnútra«, niekoho, kto sa s nami stotožňuje, bude za nami stáť a tlmočiť naše myšlienky*“. Nepriamo tak naznačila potrebu určitej výraznej podpory zo strany verejne známej osobnosti, o ktorej hovorila napríklad respondentka I. B. v prípade kampane EIO *Right2Water*. Navyše, tento nástroj je podľa nej „*efektívny, ale určite má svoje muchy*“. Predovšetkým ide o prílišnú byrokratickú záťaž: „*V procese je veľmi veľa byrokracie a formálnych krokov, kým sa dostaví účinok, uplynie veľa času a záujem ľudí o problematiku tiež pomaly upadne.*“ Respondentka v zhode s inými respondentmi vyjadrila na základe tejto skúsenosti svoju ohotu sa prípadne v budúcnosti opäť zapojiť do niektorej z EIO, „*ak pôjde o dobrú vec*“, pričom podobne ako viacerí ďalší respondenti z iných iniciatív kladne reagovala na otázku, či má zmysel sa občiansky verejne angažovať aj mimo štandardnej účasti na voľbách: „*Politici neriešia ani*

zďaleka všetky problémy krajiny a sveta. Človek by mal vnímať, čo sa deje okolo neho, a ak sa mu niečo zdá byť nesprávne, zaujať postoj. Snažiť sa veci zlepšiť.“

2.4 / Nepodmienený základný príjem

Iniciatívou, u ktorej sa nepodarilo odo dňa registrácie 14. januára 2013 zozbierať požadovaný počet vyhlásení o podpore v rámci stanovenej jednoročnej lehoty, reprezentuje v tomto výskume EIO za *Nepodmienený základný príjem (NZP)*, ktorej kompletný oficiálny anglický názov znel *Unconditional Basic Income (UBI) – Exploring a pathway towards emancipatory welfare conditions in the EU*.

Pomerne výstižnú a vyčerpávajúcu definíciu tohto typu príjmu ponúka španielsky ekonóm Daniel Raventós. Ide podľa neho o taký príjem, „*ktorý štát vypláca každému plnoprávnemu členovi spoločnosti alebo v nej trvale usadenému jednotlivcovi, a to aj vtedy, ak nechce vykonávať platenú prácu, pričom sa neberie do úvahy, či ide o bohatého, alebo chudobného, alebo – inak povedané – nezávisle na tom, aké sú jeho prípadné ďalšie zdroje príjmu a bez ohľadu na to, s kým žije v spoločnej domácnosti.*“ (Raventós, 2015: 28).

Táto myšlienka teda spočíva na tom, aby každý človek disponoval určitou presne stanovenou sumou (či už diferencovanou na národnej úrovni, alebo zjednotenou v celej EÚ), ktorá mu bez ohľadu na jeho sociálny status, pohlavie či osobný príjem umožní dôstojný život. Tento príjem by mal slúžiť „*ako silný nástroj sociálnej spravodlivosti: podporoval by skutočnú slobodu pre všetkých, pretože by poskytol všetkým ľuďom materiálne zdroje, ktoré potrebujú pre napĺňanie svojich cieľov*“ (Van Parijs, 2007: 31). V podobnom duchu sa vyjadroval už koncom 70. rokov⁵ psychológ Erich Fromm vo svojom *opus magnum* „Mať alebo byť“, kde napísal, že takýto príjem „*by zaistil skutočnú slobodu a nezávislosť*“ (Fromm, 2014 [1976]: 219). Obhajcovia NZP očakávajú, že tento typ príjmu „*zvýši mzdy za neatraktívne a nedostatočne stimulujúce práce, keďže nikto by nebol nútený ich prijímať, aby mohol prežiť, a zároveň by viedol k poklesu priemerných miezd za atraktívne práce a za práce, ktoré prinášajú uspokojenie samy o sebe*“ (Raventós, 2015: 42).

Medzi charakteristické znaky NZP patrí, že je 1) všeobecný, teda nárok naň má každá osoba bez ohľadu na vek, pôvod, bydlisko, pohlavie alebo zamestnanie, 2) nepodmienený (nezávisí na nijakých špeciálnych podmienkach, napr. neodvodzuje sa od toho, či je poberateľ zamestnaný, alebo nie), 3) individuálny (poberá ho každý jednotlivec, čo platí aj o každom členovi konkrétnej domácnosti) a 4) adekvátny/dostatočne vysoký, t. j. má umožniť takú životnú úroveň, ktorá je v súlade s ekonomickými, sociálnymi a kultúrnymi štandardmi daného štátu. Podľa väčšiny propagátorov tejto myšlienky by NZP nemal nahrádzať existujúci systém sociálneho zabezpečenia v rámci tzv. sociálneho štátu; naopak, vzájomne by sa mali dopĺňať (cf. Hrubec & Brabec, 2013: 13).

Vzhľadom na skutočnosť, že v tomto texte nemáme priestor venovať sa rozsiahlej odbornej diskusii o výhodách a nevýhodách NZP, zameriame sa na EIO, ktorá sa ho týkala a ktorá

prebiehala počas rokov 2013 a 2014, pričom zber podpisov bol ukončený 14. januára 2014. Táto iniciatíva nebola úspešná v zmysle vyzbierania dostatočného počtu podpisov v EÚ.

Respondentka I. Š. sa aktívne podieľala na zbieraní podpisov za túto EIO podľa vlastných slov „*sama za seba*“ vo svojom okruhu známych. Zároveň v Národnej technickej knižnici v Prahe spoluorganizovala verejnú diskusiu odborníkov a občanov dňa 26. marca 2014 práve ohľadom tejto problematiky. Podpisy zbierala na podpisové háčky vo vlastnom záujme a pri rôznych príležitostiach: „*Fakt ako s kým som sa v priebehu tej doby stretla, tak s tým som o tom hovorila a vždycky som mala v kabelke hárok papiera, kde sa mohol podpísať.*“

Vo svojich odpovediach akcentovala najmä novosť myšlienky NZP ako takej a zmenu mentality ľudí potrebnú na to, aby boli ochotní a schopní ju akceptovať. Poznamenala, že sa objavili aj názoroví oponenti, pričom každý z nich mal svoj vlastný osobný dôvod na jej odmietanie. Vyložila si to tak, že je za tým „*veľký strach zo zmeny na osobnej úrovni.*“

Iniciatívu napriek nedostatočnému zisku podpisov na úrovni EÚ zhodnotila „*[v]elmi pozitívne. (...) Je to o osobnej odvahe každého človeka proste vlastne byť nositeľom takejto akoby novej, novej myšlienky. (...) Je veľké plus, že sa o tom hovorí, že sa to dostalo do médií. (...) Je úspech, že sa zbierali podpisy. Proces je dôležitejší než ten cieľ.*“

Pri úvahe nad tým, ako presadiť ideu NZP na politickej, zvlášť európskej úrovni vyjadrila I. Š. istý pocit bezradnosti: „*A ja neviem ako to urobiť, aby sme ako si boli v očiach tých politikov mali väčšiu vážnosť, aby nás brali vážne. Nevie, ako to urobiť. (...) Ale myslím to, že vlastne sa deje a že tie iniciatívy tu sú a že sa ozývame, že nemlčíme, že ako to tých politikov nenecháva pokojnými. Ale je jedno, či uspejeme, alebo neuspejeme, ale veľa vecí sa mení.*“

Všimla si, že politici sú do istej miery odtrhnutí od reality a nevnímajú príliš dôkladne hlas verejnosti prejavenej participatívnymi aktivitami: „*(...) oni nás vlastne teraz akoby, tak by som povedala, akoby celkom nerešpektujú, tí politici. Či už tu alebo v tom zahraničí si tak trochu robia, čo chcú. A vidím tu ako také lavírovanie, do akej miery si oni môžu akoby ešte niečo dovoliť a vlastne nerešpektovať tie občianske iniciatívy.*“

Zo subjektívneho hľadiska hodnotila respondentka svoju skúsenosť s touto aktivitou kladne a konštatovala, že má zmysel sa občiansky angažovať. Zároveň na sebe postrehla isté obohatenie: „*Zmenilo ma to, ale nedokážem povedať presne ako. (...) Ja som si pri tej príležitosti vlastne vyskúšala nové, pri tých mojich aktivitách vyskúšala nové veci, ku ktorým by som sa vlastne v akomsi klasickom zamestnaní vôbec nedostala, že áno, k organizácii nejakej takejto veľkej akcie, to chce čas... Bolo to neuveriteľné, na aké miesta ma to vlastne zavialo.*“

Na otázku ohľadom prípadného znovuzapojenia sa do EIO a podniknutia ďalších aktivít občianskej participácie odpovedala I. Š. taktiež kladne: „*Určite. Človek nevstúpi dvakrát do tej istej rieky, ale zase by som do toho šla. (...) Musíme pre to niečo urobiť, aby sme sa tu mali inak. To je vlastne to, to, kde tí ostatní čakajú, až sa tí ostatní pridajú. Majú proste obavy vystúpiť ako prví, že áno. A byť tým nositeľom proste tej zmeny.*“

Ďalšou respondentkou, ktorá sa angažovala v EIO za NZP, bola I. G. K iniciatíve sa dostala cez Facebook, prostredníctvom ktorého sa v rámci súkromnej konverzácie dostala k informačnému videu o NZP, ktoré v nej podnietilo záujem o túto myšlienku ako takú:

„Oslovila som organizátorov tej iniciatívy a oni mi napísali, že ešte nemajú zástupcu z Českej republiky.“

Neskôr po kontaktovaní o. z. Alternativa Zdola sa spolupráca vyvinula v tom zmysle, že hlavným organizátorom za ČR sa stal istý český filozof a I. G. sa stala jeho zástupkyňou: „A začala som pátrať ďalej a vlastne ktokoľvek vyslovil akoby sa pre základný príjem, tak tých všetkých ľudí som začala združovať.“ Zorganizovala aj špeciálnu FB stránku „Spoločne za základný príjem“ na úrovni ČR. Postupne už prvotné nadšenie vystriedalo vytriezvenie plynúce zo spolupráce s hlavným organizátorom, ktorú nevnímala respondentka celkom pozitívne. Neskôr už pozorovala hlavnú líniu propagácie tejto EIO v ČR skôr z diaľky, avšak aktívne sa podieľala na zbieraní podpisov na internete i fyzicky na papier.

Podobne ako iní respondenti, aj I. G. sa kriticky pozerala na administratívnu stránku, najmä pokiaľ išlo o papierové hárky: „Tie formuláre boli ako nepraktické. Bolo tam napríklad málo políčok... On (manžel respondentky) ich graficky upravoval, potom sme to museli nechať schvaľovať, či to takto je možné si to ako... dať si tam napríklad viac podpisov, aby na tej A4-ke neboli štyri podpisy, ale aby ich tam bolo napríklad desať. (...) No a zbierali sme, kde sa dalo proste. No hlavne na tom Facebooku som sa snažila, sme sa snažili šíriť, aby sa podpisovali elektronicky, snažila som sa hovoriť aj s najbližším okolím, oslovovala som, vlastne, kde som cítila nejakú možnosť, že by mohli byť naladení tým smerom.“

Časom spoločne so svojim známym O. K. pripravili stánok a v Prahe na Jungmannovom námestí zbierali osobne podpisy za túto EIO v teréne. „Ale skoro sme zistili, že to až taký efekt nemá. Proste boli sme tam, ale podpisy nejako... proste občania, čo chodili... Nemalo to ten efekt. (...) Tá odozva bola mizivá. Ľudia reagovali mizivo, čo sa potom ukázalo aj na počte podpisov.“

Podľa respondentky bolo hneď niekoľko skupín dôvodov odmietania myšlienky NZP a tým aj celej iniciatívy. Na základe jej rozprávania ich možno zhrnúť do niekoľkých bodov:

1. Keďže témou boli peniaze (príjem), tak viacerí občania okamžite prestali vnímať, o čo ide, a nenechali si tému viac vysvetliť;
2. Po prípadnom vysvetlení myšlienky bola často prvá reakcia: „Nikto nebude pracovať. Celá spoločnosť zdegeneruje, skrachuje.“;
3. „Bolo by to pekné, ale absolútne sa to nezrealizuje, pretože proste ľudia sú chamtiví a takúto ideálnu myšlienku nie sú schopní vôbec... proste je to príliš ideálne na to, aby sa to mohlo zrealizovať.“;
4. „Je to komunizmus.“; myšlienka, ktorá skrachuje na charaktere ľudí;
5. „Niektorí potom to aj ľutovali.“ Keď niektorí občania iniciatívu podpísali, začali si postupne uvedomovať určité prípadné riziká a možné zneužitie myšlienky NZP.
6. Argument nedostatku finančných zdrojov v spoločnosti na úspešnú realizáciu tohto projektu.

Iniciatíva za NZP mala podľa I. G. vo verejnosti zhruba rovnaký počet priaznivcov i odporcov. Druhú skupinu charakterizovala nasledujúcimi slovami: „Tí sa skrátka boja, že by prišli o svoj majetok. (...) Platí právo silnejšieho a oni nám hovoria: »Snažte sa byť tí silnejší a o nič nejde. Nebudem podporovať všetkých.«“

Nástroj EIO hodnotila aj napriek vlastnému sklamaniu i nízkemu počtu získaných podpisov pozitívne: „*Veľmi sa mi to páči. Že vôbec Európska únia vytvorila európsku občiansku iniciatívu, považujem za výborné. To je... za to som veľmi rada.*“

Slovenskými respondentmi, ktorí sa venovali tejto iniciatíve, boli E. Š. a M. B. Ich forma aktívnej angažovanosti spočívala v propagácii a šírení informácií o iniciatíve vo verejnosti, napríklad (spolu)organizovanie dvoch diskusií osobností angažujúcich sa v iniciatíve s verejnosťou. Obe sa konali v Bratislave. Priamo na uliciach respondenti podpisy nezbierali, ale zameriavali sa skôr na osvetovú prácu a vyzývanie verejnosti na podporu tejto iniciatívy. Okrem spomínaných diskusií bola jednou z foriem tejto osvety aj slovenská verzia (slovenský dabing) propagačného filmu o NZP, ktorý bol zverejnený na portáli YouTube.

Keďže na rozdiel od celoeurópskej úrovne mala na Slovensku táto EIO pozitívnu odozvu a dostatočnú podporu verejnosti, boli respondenti opýtaní na ich vysvetlenie dôvodov takejto podpory. „*Ja som bol osobne prekvapený, že tolko veľa ľudí zo Slovenska to podpísalo*“, uviedol M. B. E. Š. si zas položil rečnícku otázku, či výrazná podpora tejto EIO nebola spôsobená „*[z]lou ekonomickou situáciou?*“

Vo svetle uvedeného výroku možno rozumieť aj jeho vyjadreniu o vnímaní osobnej skúsenosti: „*Som sa dozvedel mnoho vecí o sociálnych pomeroch, o ktorých som dovtedy možno nebol až tak informovaný.*“ V súlade s inými rečovými aktmi opýtaných osôb teda možno aj v tomto prípade hovoriť o istom osobnom mentálnom obohatení sa respondenta. M. B. v tejto súvislosti hovoril o trochu inom skúsenostnom aspekte: „*Mňa to ovplyvnilo vlastne tak, že som vyšiel akoby s kožou na trh, lebo vlastne musel som začať vlastne verejne akoby verejne zastávať nejaký názor, čiže som si to musel dosť jasne premyslieť a to sa vlastne zmenilo.*“ Zároveň dodal, že táto skúsenosť mala pre neho aj efekt sebaedukácie, naštudovania si informácií o danej problematike: „*Človek si vlastne rozširuje to, to poznanie.*“

Respondenti sa podľa vlastných slov stretli aj s istou kritikou NZP, napríklad počas verejných diskusií: „*Mnohým sa to zdá absurdné. To sme mali tú skúsenosť, že mnohí nás pokladali za bláznov*“, povedal E. Š. Zároveň aj objasnil hlavné ciele a zmysel zapojenia sa do tejto iniciatívy: „*Bolo nám jasné, že cieľ zaviesť základný príjem na Slovensku nebude výsledkom. (...) Druhý, ale nie menej významný cieľ, bolo otvoriť debatu o tom, čo to je príjem, čo to je práca, aký je vzťah medzi prácou a príjmom, prečo niečo robíme. (...) A myslím si, že toto sa nám čiastočne aj podarilo. Tým, že vznikla debata (...).*“

Obaja respondenti vyjadrili ochotu sa prípadne v budúcnosti angažovať v nejakej ďalšej občianskej iniciatíve, ktorá by bola v súlade s ich osobným presvedčením. E. Š. sa pokúsil zo všeobecniť argumentáciu o občianskej participácii slovami: „*Všetko záleží na angažovanosti. To, čo sa dneska deje a možno tak vyzerá, že, že vlastne jednotlivý človek vlastne nič nezmôže, a ja nemyslím si, že by to tak bolo.*“

2.5 / STOP TTIP

Iniciatíva „STOP TTIP“ predstavuje združenie viac než 500 organizácií pôsobiacich v členských štátoch EÚ, ktoré sa angažujú v kampani, ktorá by mala zabrániť podpísaniu zmlúv o Transatlantickom partnerstve v oblasti obchodu a investícií (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*, TTIP) medzi Európskou úniou a USA a Celkovej hospodárskej a obchodnej dohode (*Comprehensive Economic and Trade Agreement*, CETA) medzi Európskou úniou a Kanadou. Zvlášť zmluva TTIP by mala vytvoriť najväčší priestor voľného obchodu na svete, avšak zároveň „obmedzuje právomoci jednotlivých štátov a vytvára »nezávislú« inštitúciu, ktorá bude jej porušenie preskúmavať. Ide o klasické zhmotnenie elitnej hrozby. Demokratické inštitúcie sa musia skloniť pred potrebami »voľného obchodu«. Prípadné sankcie z medzinárodných arbitráží sa však rozpustia v spoločných rozpočtoch“ (Preuss, 2015: 83). Odporcovia týchto zmlúv svojou iniciatívou chceli zabrániť zníženiu štandardov týkajúcich sa zamestnanosti, sociálnych práv, ochrany životného prostredia, osobných údajov a spotrebiteľských štandardov v súčasnosti platných v EÚ.

Aj keď návrh tejto EIO Európska komisia 10. septembra 2014 zamietla s odôvodnením, že táto je mimo rámca právomocí Komisie, rozhodli sa organizátori usporiadať zber podpisov aj napriek tejto skutočnosti. O dôvodoch hovorili nižšie citovaní respondenti. Navyše, na rozhodnutie EK nezaregistrovať túto EIO bola 10. novembra 2014 podaná žaloba na Európsky súdny dvor v Luxemburgu.

Zber podpisov pod túto neoficiálnu EIO proti zmluvám TTIP a CETA sa uzatvoril 6. októbra 2015, pričom sa organizátorom podarilo za jeden rok vyzbierať spolu viac než 3 280 000 podpisov. Medzi oslovenými respondentmi zo SR a z ČR boli takí, ktorí sa aktívne podieľali na tomto projekte neoficiálnej EIO, ktorý síce bol Komisiou zamietnutý, ale stanovil si ambiciózný plán dodržať striktné formálne podmienky kladené na všetky európske občianske iniciatívy a vyzbierať dostatočný počet podpisov, čo sa napokon aj podarilo. Ich výpovede obohacujú doteraz uvedené rečové akty vyššie citovaných respondentov o nový rozmer, konkrétne o občiansku iniciatívu organizovanú „z protestu“, ktorý možno nazvať dvojitém. Prvým a hlavným dôvodom ich občianskej angažovanosti a protestu bolo a stále je samotné odmietanie zmlúv TTIP a CETA ako takých. Druhým, ako je zjavné, bol protest proti rozhodnutiu Komisie a snaha ukázať, že občianska spoločnosť v EÚ sa dokáže mobilizovať a aktivizovať aj bez oficiálneho „posvätenia“ zo strany centrálnych štruktúr Únie.

Prvým z respondentov bol J. M., ktorý v tejto iniciatíve pôsobil ako národný koordinátor EIO proti TTIP za ČR. Spektrum jeho úloh zahŕňalo spoluorganizovanie akcií a podpisov, vyhľadávanie kontaktov, schôdze s aktivistami a koordináciu prác so zahraničnými partnerskými organizáciami. V čase konania rozhovoru s ním sa pripravoval rozsiahlejší zber podpisov na uliciach, príprava verejnej demonštrácie a propagácia aktivít ohľadom informovania o TTIP.

Dôvody, ktoré organizátorov viedli k usporiadaniu iniciatívy v neoficiálnej podobe objasnil J. M. nasledovne: „Aj napriek tomu, že túto európsku občiansku iniciatívu proti TTIP

Európska komisia odmietla zaregistrovať, tak napriek tomu sa plnia pravidlá, ako keby bola oficiálne zaregistrovaná a chceme to potom použiť pri argumentácii o tom, že sme nazbierali presne podľa pravidiel toľko a toľko podpisov. (...) Ten európsky cieľ je vytvoriť vôbec najväčšiu európsku občiansku iniciatívu, ktorá kedy bola, a na to potrebujeme teda dva milióny podpisov.“

Hoci samotný zber bol, ako sa neskôr ukázalo, na úrovni EÚ úspešný, podľa respondentka bol jednoduchší online zber. Pri fyzickom zbieraní sa totiž u občanov objavil problém s neznalosťou problematiky: *„Ten elektronický, virtuálny zber ide pomerne dobre a rýchlo. (...) Čo sa týka toho fyzického zberu tých podpisov pod petíciu papierovú, tak tam je to ťažšie. Naše skúsenosti sú také, že kopec ľudí vôbec netuší, čo to TTIP je, takže musíme zvoliť, keď ich chceme, keď ich chceme osloviť nejakú skratku, ktorú používame.“* Podobne slabú znalosť problematiky, s akou sa organizátori stretávali u občanov, vnímal respondent aj u politikov: *„Národní politici v Čechách o tom veľa nevedia. Pokiaľ vedia, tak iba sprostredkovane.“*

Významným benefitom takejto občianskej angažovanosti je podľa J. M. networking, teda spájanie sa ľudí naprieč členskými štátmi: *„Vďaka tej európskej občianskej iniciatíve vlastne vznikajú celoeurópske siete ľudí, ktorí sa takto angažujú, čo je vlastne dosť nový prvok a najmä je to cenné aj vo vzťahu Západ-Východ. (...) Spoznávať sa a stretávať sa s ľuďmi, ktorí organizujú tie veci, je neuveriteľne obohacujúce.“*

Nástroj EIO označil J. M. za prospešný, avšak zároveň identifikoval niektoré prvky, ktoré by mohli viesť k jeho zlepšeniu: *„Na tej európskej úrovni je dobré mať tento nástroj, ale zároveň ja by som v ňom videl, alebo by som v ňom videl rád ten vývoj k nejakej väčšej záväznosti (...). Jednak tú záväznosť a jednak tú ľahšiu vyvolateľnosť. (...) Problém je s tým ďalším procesom, čo s tým bude. Keď sa vyjadria dva milióny ľudí proti nejakej politike, tak či je možné ju ďalej presadzovať.“*

Za hlavný zmysel podobných iniciatív označil nepriamo osvetu a šírenie myšlienok o konkrétnom okruhu problémov, ktoré sú alebo by mohli byť spoločné občanom všetkých členských štátov: *„Takže myslím si, že aj prebúdzanie tohto povedomia, nejakých znalostí (...), tak sú dôležité a aj keby vlastne nebol dosiahnutý ten nejaký cieľ, tak napríklad to, že by nás politici brali vážne, tak i toto už má cenu. Pretože to proste prebúdzá nejaké občianske povedomie o tom svete, v ktorom žijeme.“*

Jeho výroky o zmysluplnosti občianskej angažovanosti korešpondujú s výpoveďami iných opýtaných. Podobne vnímal aj akúsi snahu politických elít byť odtrhnutými od občanov: *„Snaha, snaha zrušiť aj toto málo, tak ukazuje na to, že proste by mohli, tá Európska komisia by mohla napísať na tie svoje dvere, za ktorými rokuje, ako: Nerušiť, vládne.“*

Respondentkou vypovedajúcou o tejto neoficiálnej iniciatíve z prostredia SR bola B. N., ktorá bola národnou koordinátorkou a ktorá iniciatívu sledovala *„od začiatku, ako táto iniciatíva bola vyhlásená“*.

Hoci bol rozhovor uskutočnený ešte vo fáze zberu podpisov, respondentka konštatovala, že *„podpisy začali veľmi, veľmi rýchlo pribúdať. (...) Je tam vlastne taký cieľ, že nazbierať čo najviac podpisov“*. Zároveň B. N. v zhode s J. M. uviedla, že značnú časť podpisov získaných v rámci národnej kampane tvorili online podpisy.

Aj napriek tomu, že EK pôvodne zamýšľanú EIO proti TTIP odmietla zaregistrovať, vnímala zmysluplnosť snaženia sa v rámci neoficiálnej iniciatívy: „Mne sa veľmi páči to, že občania, proste ľudia, aj keď videli, že tá Európska komisia im nezaregistruje tú iniciatívu, tak si povedali, že my si to sami zorganizujeme a bude to samostatne organizovaná iniciatíva a my ideme do toho a presne s tými pravidlami, aké dáva Európska komisia. (...) Potom je dôležité, aby videli, aby videla tá Európska komisia, aby videli proste politici v tých jednotlivých štátoch, že ako ľudia proste o tom zmyšľajú a bude to taký, naozaj taký signál, taký jasný signál od ľudí (...). To je dôležité ukázať to, ukázať to, vlastne tú silu tých občanov, tých ľudí takýmto spôsobom, aby to tí politici registrovali a aby nejakým spôsobom sa ich to dotýkalo.“

Okrem občianskeho aktivizmu, ktorý takáto iniciatíva podnietila, vnímala respondentka z osobného hľadiska kladne aj možnosť spolupráce s ostatnými angažovanými a podobne zmýšľajúcimi občanmi z iných členských štátov EÚ, čo taktiež korešponduje s výpoveďou vyššie citovaného J. M. alebo aj manželov U.: „Ja som rada, lebo ja som spoznala veľa ľudí z Európy, ktorí sa venujú tejto iniciatíve vo svojej krajine a tomu sa teším, že proste tolko ľudí v rôznych krajinách Európy proste sa venuje tejto veci a že im na tom záleží a chcú niečo pre to urobiť.“

Občiansku participáciu na takomto projekte prirovnala k prebudeniu sa: „Pre mňa to má veľký zmysel (...) ja nechcem sa len na to prizerať. (...) Vnímam to tak, že sme sa ako keby zobudili, teda niektorí ľudia určite, a už proste tí samotní občania, že chcú niečo robiť.“

Ohľadom potenciálnych zmien mechanizmu fungovania iniciatívy B. N. konštatovala podobne ako J. M.: „Malo by to byť niečo proste záväzné. Že keď sa vyzbiera takýto počet podpisov, tak potom, že tí konkrétni politici, že sú zaviazaní konať na základe toho.“

3 / Evaluácia výskumných rozhovorov

Výpovede respondentov, ktoré boli už vyššie podrobené určitej komparácii, nám umožňujú odvodiť z rôznorodých skúseností s rôznymi formami angažovania sa v doterajších európskych občianskych iniciatívach (v prípade iniciatívy *STOP TTIP* hovoríme o neoficiálnom type) niektoré hlavné poznatky. Tie môžu byť zhrnuté v niekoľkých bodoch:

1. Respondenti hodnotili skúsenosť s EIO v podstatne jednohlasne pozitívne.
2. Na tejto skúsenosti oceňovali najmä vlastnú sebaedukáciu, rozširovanie si poznatkov o problematike, precizovanie argumentácie a nadobúdanie kontaktov s ostatnými podobne sa angažujúcimi osobami z iných častí EÚ.
3. Viacerí respondenti, ktorí zbierali podpisy, sa zapájali aj do osvetových a popularizačných aktivít ohľadom „svojej“ iniciatívy.
4. EIO bola často vnímaná hlavne ako nástroj osvetu, edukácie verejnosti a šírenia myšlienok o danej problematike.
5. Viac-menej všetci opýtaní vyjadrili ochotu sa prípadne v budúcnosti ďalej angažovať v nejakom type EIO, ktorá by zodpovedala ich osobným názorom a hodnotovým preferenciám.

6. Viacerí respondenti kriticky vnímali postoj politických elít k občanom, k inštitútu EIO, ako aj súčasný spôsob tvorby politických rozhodnutí. V prípade respondentov za EIO *Jeden z nás* boli ich výpovede charakteristické aj ostrou kritikou Komisie a jej údajnej jednostrannej ideologickej zaujatosti.
7. Respondenti takmer jednohlasne vnímali slabý záujem médií o nástroj EIO a o konkrétne iniciatívy.
8. V niekoľkých prípadoch sa bolo možné podľa respondentov stretnúť s istou formou názorovej opozície voči nimi predkladanej myšlienke. Signifikantné to bolo zvlášť v EIO za NZP či *Jeden z nás*.
9. Viackrát respondenti kritizovali niektoré byrokratické prekážky pri EIO, napríklad nejednotnosť formulárov na podpisy, prípadne aj nezáväznosť tohto nástroja v procese prijímania politických rozhodnutí na úrovni EK.
10. Pozitívne bol niekoľkokrát vyhodnotená elektronická forma zberu podpisov ako efektívna a rýchla.

Záverom: Výzvy a perspektívy EIO

Participácia typu EIO predstavuje zlepšenie možností zapájania sa občanov do procesu *policy making* v EÚ. Zásadným spôsobom slúži na „*povzbudenie politickej debaty za (hranice, doplnil M. S.) domácich záležitostí a na konštruovanie nadnárodných diskurzov vo vznikajúcom európskom verejnom priestore*“ (Cuesta Lopez, 2010: 136). Svojou povahou predstavuje určitú formu mobilizácie politických podporovateľov „zdola“ (*grassroots*) tým, že vyžaduje a predpokladá silnú občiansku mobilizáciu, pričom formuje verejnú komunikáciu stimuláciou občianskych debát naprieč hranicami. Tým sa výrazne odlišuje od tradičných interakcií medzi politickými inštitúciami a záujmovými skupinami v EÚ (cf. Bouza Garcia & Greenwood, 2014: 249). Súčasná politika Únie totiž aj napriek viacerým (domnelým, alebo reálnym) problémom týkajúcim sa vyššie spomínaného demokratického deficitu a nedôveryhodnosti občanov voči inštitúciami „*predpokladá »aktivitu zdola«, teda aktivitu občanov, ktorí sa aj s podporou programov Európskej únie zapoja do spoločných aktivít*“ (Pecníková, 2015: 41).

Vo svojej podstate a svojim technickým charakterom EIO zodpovedá radikálnej interpretácii participatívnej demokracie a môže byť považovaná za jej „nástroj“ (Dougan, 2011: 1807). K tomuto záveru dochádza aj E. Monaghanová, keď tvrdí, že vzťah EIO s radikálnym ponímaním participatívnej demokracie môžeme vnímať na troch úrovniach (Monaghan, 2012: 295). Po prvé v zmysle demokratického vládnutia a rozhodovania, po druhé v zmysle budovania európskeho politického spoločenstva (komunity), resp. formovania jednotného európskeho demosu, a napokon po tretie vo vzťahu k rozvoju a posilňovaniu jednotlivých občanov. Taktiež Szeligowska a Mincheva považujú zavedenie EIO za „*riešenie podporujúce väčšiu participatívnu demokraciu*“ (Szeligowska & Mincheva, 2012: 271). Podobne aj EP vo

svojom uznesení z októbra 2015 označil EIO za „prvý nástroj nadnárodnej participatívnej demokracie“ (Európsky parlament, 2015: čl. 1).

Správnosti takejto klasifikácie nasvedčuje aj Návrh (*Draft*) Konventu o budúcnosti Európy z roku 2003, ktorý v čl. 1-46, v časti nazvanej „Princípy participatívnej demokracie“ (Sekretariát Európskeho konventu, 2003: 33) požadoval, aby „*inštitúcie Únie – náležitým spôsobom – poskytnú občanom a zastupiteľským inštitúciám príležitosť sa oboznamovať a verejne si vymieňať svoje názory na rozličné oblasti aktivít Únie*“ (ods. 1), ako aj aby tieto inštitúcie „*udržiavali otvorený, transparentný a pravidelný dialóg s reprezentatívnymi združeniami a občianskou spoločnosťou*“ (ods. 2). Konvent taktiež vyzval politické špičky EÚ, aby EK v budúcnosti viedla „*rozsiahle konzultácie so zainteresovanými stranami s úmyslom zaistiť, aby aktivity Únie boli koherentné a transparentné*“ (ods. 3). Hoci v takto vágne formulovaných odporúčaniach nenájdeme priamu zmienku o občianskych iniciatívach, možno povedať, že súčasná podoba EIO takto definovaným kritériám plne zodpovedá. Navyše, vzhľadom na relatívnu popularitu tohto nástroja možno oprávnene očakávať jeho rastúcu úlohu v posilňovaní participatívnej demokracie v rámci EÚ a odstraňovaní a postupnej eliminácii toľko kritizovaného demokratického deficitu a vzdialenosti únijných štruktúr od občanov.

Ako vo svojej zhrňujúcej správe za tri roky fungovania EIO konštatovala v marci 2015 EK, rôzne občianske iniciatívy podporilo odhadom šesť miliónov občanov EÚ, pričom do tej doby úspešne prešli celým procesom, t. j. dopracovali sa až do fázy oficiálnej reakcie zo strany EK, z celkového počtu doručených 51 žiadostí dve iniciatívy (*Right2Water* a *One of us*), pričom neskôr po zverejnení zhrňujúcej správy 3. júna 2015 Komisia reagovala aj na EIO Stop vivisekcii. Tieto tri boli zároveň tými, ktoré v uvedenom období dosiahli potrebnú prahovú hodnotu jedného milióna podpisov.

Ako bolo zjavné aj z výpovedí respondentov, existuje pri využívaní tohto nástroja niekoľko problémov a nedostatkov, na ktoré už čiastočne poukázala aj spomínaná zhrňujúca správa EK o EIO (pozri Európska komisia, 2015b) a ktoré môžu vzbudzovať dojem, že „*občianska spoločnosť len málo prispieva k demokratickej legitimitate EÚ, pretože neprináša demokratické posilňovanie občanov a len ťažko dosahuje rovnú a efektívnu participáciu*“ (Kohler-Koch, 2012: 820).

V prvom rade akákoľvek EIO je finančne náročná; bez dostatočne dobrého a diverzifikovaného financovania je ťažko predstaviteľný nielen jej úspech, ale už aj jej genéza. Nevyhnutná je spolupráca s tzv. *stakeholder organizations*, teda organizáciami, skupinami osôb, prípadne jednotlivcami, ktorí sa špecializujú na určitý segment podnikania alebo politiky a dokážu účinne a efektívne ovplyvniť ciele, aktivity alebo rozhodovanie tej-ktorej organizácie štátneho, nadštátneho alebo neštátneho charakteru.

Ako si všimli Fossum a Crum (2012: 75), množstvo deliberatívnych príležitostí v EÚ „*slúži skôr záujmom úzkych skupín stakeholderov a elit než občanom vo všeobecnosti*“. V praxi je len ťažko možné dosiahnuť, aby sa EIO úspešne realizovala bez adekvátne „brusselsky“ ukotvenej organizácie občianskej spoločnosti, resp. mimovládnej organizácie. Ide tu

o nevyhnutnosť určitého expertného vedenia: „Občiansky rozmer iniciatívy je (...) fakticky vytlačovaný nevyhnutnosťou disponovať znalosťami európskeho práva. Spoločne s (...) malou asistenciou zo strany Komisie a naopak vysokými požiadavkami na najrôznejšie administratívne kroky sa EIO stáva postupne vecou expertnou“ (Manosoglu & Pitrová, 2014: 182). Tento nástroj si teda vyžaduje „právne a politologické znalosti kompetencií EÚ a EK, pretože iba takú tému, ktorej riešenie je v kompetencii Komisie, môže táto taktiež riešiť“ (Novotný & Maškarinec, 2017: 102).

Participačné experimenty, akým je aj EIO, sú málo a slabo využívané aj preto, lebo „hlas bežných občanov je »zajatý« organizovanou občianskou spoločnosťou“ (Boussagnet, 2016: 119), kvôli čomu sa zdá, že tieto participačné príležitosti sú dôležitejšie skôr na diskurzívnej rovine než v praxi. Tento poznatok sa zdá byť v súlade so zistením na národnej, švédskej úrovni, ktoré prezentovali Öberg a Svensson (2012). Vo svojej empirickej štúdii prišli na to, že zvýšená verejná participácia je takmer výlučne spojená s komunikáciou cez masové médiá a priame kontakty s politikmi, ale aj – a to je vzhľadom na zistenie o EIO podstatnejšie – v najímaní profesionálnych lobistických konzultantov, teda s akousi profesionalizáciou občianskej participácie prostredníctvom skúsených expertov.

Aj preto sa zdá, ako si všimol J. Greenwood, že „nové spoločenstvá organizácií na úrovni EÚ, ktoré sa zmobilizujú vďaka EIO, majú len sotva inú možnosť, než sa stať súčasťou hry inštitucionalizovanej politiky v rámci EÚ. Aby zadosťučinili detailom oblastí, ktoré obhajujú, potrebujú mať prístup k špecializovaným konzultačným možnostiam, ktoré poskytujú inštitúcie EÚ.“ (Greenwood, 2012: 334). Podobne M. Dougan (2011: 1807, 1844) označil EIO za „krehký“, resp. „relatívne slabý nástroj“, a to z dvoch dôvodov. Po prvé, aktivovaný je takmer výlučne prostredníctvom organizovanej občianskej spoločnosti, a po druhé, je výrazne závislý na mediácii prostredníctvom oficiálnych inštitúcií Únie. Je preto otázne, či by popularizácii a ľahšiemu fungovaniu tohto nástroja pomohlo financovanie z rozpočtu EÚ, napríklad prostredníctvom programu „Európa pre občanov“ či programu „Práva, rovnosť a občianstvo“, ako na to vo svojom uznesení pred časom vyzval Európsky parlament (2015: čl. 33).⁶ Navyše, problémom môže byť aj prílišný aktivizmus zo strany Komisie, na ktorý nedávno upozornili Novotný a Maškarinec, podľa ktorých tým, že sa EK zaoberá nejakým podnetom z EIO, sa „čiastočne snaží rozšíriť svoje kompetencie“ (Novotný & Maškarinec, 2017: 96).

Aj napriek tomu, zdá sa, EIO priťahuje hlavne aktivistov a organizácie mimo hraníc „bruselskej bubliny“ (Bouza Garcia & Greenwood, 2014: 265), ktorí sa usilujú stimulovať verejnú debatu a deliberovať ďaleko za geografický i mentálny rámec v Bruseli usadených organizácií a inštitúcií. Možno teda povedať, že EIO „nie sú pravdepodobne nástrojom lobistických organizácií na presadenie ich záujmov“ (Novotný & Maškarinec, 2017: 100). Pre niektorých aktivistov už samotný akt odmietnutia iniciatívy Komisiou predstavuje dostatočnú aktivitu, ktorá pomôže sústrediť či dokonca strhnúť väčšiu pozornosť európskej verejnosti na danú otázku, ktorou sa mala zaoberať zamýšľaná a odmietnutá iniciatíva. Tak to bolo napríklad v prípade iniciatívy *STOP TTIP*. Všimnime si spolu s Novotným a Maškarincom, že takéto

a podobné odmietnutia sa uskutočnili napriek tomu, že „boli v súlade so zmluvne vymedzenými kompetenciami“, čo značí, že „EK nie je ochotná zasahovať do určitých oblastí“ (Novotný & Maškarinec, 2017: 96). Signifikantné v tejto súvislosti je, že 10. 5. 2017 rozhodla (rozhodnutie vo veci T-754/14) prvá komora všeobecného súdu Súdneho dvora EÚ na svojom verejnom pojednávaní v Luxemburgu o tom, že rozhodnutie Komisie „C(2014) 6501 final“ z 10. 9. 2014, ktorým sa zamietá žiadosť o registráciu európskej iniciatívy občanov s názvom *STOP TTIP*, sa zrušuje.

Zistenie, že napriek ostrej nespokojnosti s výsledkom stanoviska EK (*Jeden z nás*), priamemu odmietnutiu iniciatívy (*STOP TTIP*), príliš všeobecnému stanovisku Komisie voči iniciatíve (*Right2Water*) či nedostatočnej občianskej podpore konkrétnej iniciatívy (*NZP*) mali respondenti záujem ďalej sa občiansky angažovať a nerezignovali, odporuje vžitej predstave o tom, že tam, kde občania „*nevidia reálne možnosti svojho vplyvu, stávajú sa apatickými, skeptickými, izolujú sa a uzatvárajú do seba*“ (Višňovský, 2010: 56–57).

Prekvapujúca pripravenosť občanov-aktivistov venovať sa ďalším EIO aj napriek nie príliš príjemným skúsenostiam z tých, do ktorých sa už zapojili, môže byť vnímaná ako pozitívna reakcia na výzvu, ktorú ako jednu z troch nedávno identifikoval Archon Fung (2015: 520). Podľa neho ide o problém líderstva v participatívnych inováciách, čiže o to, kto sa stane svojho druhu „nositeľom vlajky“, teda popularizátorom konkrétneho nástroja občianskej participácie.⁷ Na prvý pohľad sa v prípade EIO môže zdať, že ním sú inštitúcie EÚ, konkrétne Komisia. Bližší pohľad však ukazuje, že bez organizácií občianskej spoločnosti a konkrétnych aktivistov – jednotlivcov mimo spomínanej „bruselskej bubliny“ – by tento nástroj zohrával marginálnu úlohu bez ohľadu na angažovanosť EK a množstvo naň vynaložených finančných prostriedkov. Ruka v ruke s financovaním konkrétnej iniciatívy a jej dostatočne robustným inštitucionálnym ukotvením kráča aj marketing a účinná propagácia EIO na verejnosti. Bez dostatočného materiálneho, technického a personálneho zázemia je náročné osloviť milión osôb, ktoré by sa mohli stať signatármi iniciatívy.

Jedným z hlavných problematických momentov celej koncepcie EIO je i skutočnosť, že aj po splnení všetkých spomínaných náležitostí iniciatíva nakoniec nemusí byť vôbec prijatá. EK totiž nemá povinnosť na ňu reagovať pozitívne. Doterajší postup Komisie voči viacerým iniciatívam skôr uzatvára „európsku štruktúru politických príležitostí, čím nielenže výrazne obmedzuje šance pre transnacionálny politický aktivizmus, ale ďalej prehľbuje problém tzv. demokratického deficitu“ (Novotný & Maškarinec, 2017: 101). To môže generovať znechutenie alebo stratu záujmu o tento, prípadne iný typ participatívnych aktivít na úrovni EÚ u jej občanov. Tento efekt je silný aj vo svetle nedávnych zistení, o ktorých informoval Cigdem Kentmen-Cin (2014). Na základe regresnej analýzy konštatoval, že občania EÚ, ktorí sú kritickí k inštitúciám EÚ, majú menší sklon zapájať sa do EIO. Tieto poznatky ukazujú, že cynizmus na úrovni EÚ sa prenášajú do podoby ďalšieho odcudzovania sa občanov od európskej politiky, čomu zodpovedá aj nízka ochota používať EIO ako most na prekonávanie priepastí v EÚ. Kvôli tomu sa zdá, že EIO nedáva občanom EÚ pocit partnerstva a hlasu, ktorý by bolo počuť v štruktúrach vládnutia na úrovni Únie. Zrejme aj z týchto dôvodov sa

Komisia rozhodla počnúc 24. 5. 2017 a končiac 16. 8. 2017 poskytnúť občanom, organizáciám a subjektom verejného sektora možnosť zapojiť sa prostredníctvom online dotazníka na svojich webových stránkach (<http://ec.europa.eu>) do verejnej konzultácie o EIO s cieľom zistiť názory občanov a zúčastnených strán na súčasné nariadenie, zlepšiť prístupnosť EIO a zjednodušiť organizátorom a signatárom jej použitie, a napokon tiež naplno využiť potenciál tohto nástroja na podporu dialógu a účasti občanov na úrovni EÚ s cieľom priblížiť Úniu občanom. Rovnako tiež v dňoch 22. 5. až 15. 6. 2017 Komisia umožnila záujemcom poselať online v podobe písomnej spätnej väzby reakcie na EIO v rámci tzv. Cestovnej mapy.

Pri uvažovaní nad problémami tohto nástroja nesmieme opomenúť ani jeho ideologické východiská. Už bolo viackrát zdôraznené, že EIO je nástrojom posilňovania občianskej participácie a budovania vedomia spolupatričnosti v európskej občianskej spoločnosti, keďže „*doposiaľ nedošlo k utvoreniu silného vedomia nadnárodnej európskej identity a nemožno hovoriť ani o existencii európskeho politického národa*“ (Kvěš, 2010: 29–30).⁸ Môže sa však stať v prípade svojej úspešnej realizácie, paradoxne, aj inštrumentom, ktorý spochybní nielen tieto princípy, ale aj inherentné ideové hodnoty Únie. EIO by totiž teoreticky mohla byť, ako upozornil Dougan (2011: 1847), použitá na spochybnenie hlavných Zmlúv o Únii, na prijatie „smrtiacich“ dodatkov, ktoré by Zmluvy oklieštili alebo poškodili, prípadne by mohla byť zameraná na úmyselnú manifestáciu myšlienok idúcich proti hodnotám, na ktorých je Únia založená. I keď Zmluvy v sebe explicitne nezakotvujú princípy „bojaschopnej/brániacej sa/militantnej demokracie“ (pozri napr. Mikulčíková, 2010; Výborný, 2012; Mareš & Výborný, 2013; Strnad, 2014), teda nezmeniteľnosť a nezrušiteľnosť demokratických zásad, na ktorých sú postavené, vzhľadom na silnú previazanosť, ba až závislosť tohto nástroja na rozhodnutiach EK je len málo pravdepodobné, že takáto hrozba by sa mohla reálne v právnej rovine naplniť. Na druhej strane, čo i len manifestácia takýchto hodnôt idúcich proti hodnotám Únie prostredníctvom snahy o ich presadenie cez EIO by mohla pôsobiť kontraproduktívne voči myšlienke iniciatívy ako takej a podporiť v spoločnosti extrémistické tendencie spochybňujúce demokratické zásady.

V politickej rovine predstavuje EIO výzvu aj pre samotný politický systém EÚ a fungovanie EK, ktorá je kľúčovým orgánom v celom procese. Ak má byť totiž iniciatíva občanov EÚ úspešná z dlhodobého hľadiska v tom zmysle, aby prispievala k zveľadovaniu demokracie a efektívnejšiemu zapájaniu sa občanov do rozhodovacích procesov, „*potrebuje byť nielen priateľská voči svojim používateľom na technickej úrovni, ale musí mať aj politickú podporu Komisie*“ (Szeligowska & Mincheva, 2012: 281). Bez dostatočne silnej podpory EK a určitých „sympatií“ z jej strany je (ne)úspech akejkoľvek EIO vopred zjavný. Navyše, vágne a príliš všeobecné záverečné stanovisko Komisie voči tej ktorej úspešnej iniciatíve môže pôsobiť nielen demotivujúco na každú ďalšiu iniciatívu v budúcnosti, ale aj retardačne vzhľadom na vývoj snahy o posilňovanie participatívneho prvku vládnutia na úrovni EÚ.

V každom prípade, ak aj formálna odpoveď Komisie ku konkrétnej úspešne zrealizovanej iniciatíve nie je pozitívna alebo dostatočne podporná (ako sa to ukázalo napríklad pri EIO *Jeden z nás*), už samotný fakt, že sa o iniciatíve debatovalo na verejnom vypočutí

v EP, „*môže stačiť na to, aby občania cítili, že ich názory neostali opomenuté*“ (Szeligowska & Mincheva, 2012: 282). Otázkou však je, či toto možno považovať za dostatočne uspokojivý zmysel existencie tohto participatívneho nástroja v EÚ, ktorý vykazuje zatiaľ iba pomerne malú atraktivitu medzi občanmi členských štátov, čo do počtu doteraz podaných iniciatív, vrátane tých úspešných.

Poznámky /

- 1 Bližšie k postlisabonským zmenám v EÚ pozri z českej literatúry napr. Šlosarčík, Kasáková a kol., 2013.
- 2 Odo dňa 1. 7. 2014 sa zmenil prah potrebného počtu podpisov pre jednotlivé členské štáty, a to na základe Delegovaného nariadenia Komisie (EÚ) č. 531/2014 z 12. 3. 2014, ktorým sa zmenila príloha I k nariadeniu EP a Rady (EÚ) č. 211/2011 o iniciatíve občanov. Vzhľadom na to, že čl. 7 ods. 2 tohto nariadenia stanovuje, že najmenej v jednej štvrtine členských štátov by mal minimálny počet signatárov iniciatívy občanov zodpovedať počtu poslancov EP zvolených v každom členskom štáte, vynásobenému číslom 750, ako aj vzhľadom na fakt, že Európska rada 28. júna 2013 prijala rozhodnutie Európskej Rady 2013/312/EÚ, ktorým sa stanovilo nové zloženie EP (účinnosť od 30. 6. 2013) týkajúce sa poslancov zvolených v každom členskom štáte na volebné obdobie 2014 – 2019, pričom toto obdobie sa začalo 1. 7. 2014, bolo potrebné pristúpiť k modifikácii prahov minimálneho nevyhnutného počtu podpisov.
- 3 Pre stručný prehľad tohto Nariadenia a vývoja, ktorý predchádzal jeho prijatiu, pozri napr. Dougan, 2011: 1808–1819. K historickému vývoju myšlienky EIO pozri napr. Auer, 2005.
- 4 Dátum oslovenia cez e-mail 2. 6. 2016, dátum pozitívnej reakcie respondentky 3. 6. 2016, dátum zaslania otázok 6. 6. 2016, dátum doručenia odpovedí respondentky 16. 6. 2016.
- 5 V skutočnosti túto myšlienku podľa vlastných slov propagoval už v roku 1955 v knihe *The Sane Society* (cf. Fromm 2014 [1976]: 218, pozn. pod čiarou).
- 6 Manosoglu a Pitrová v súvislosti s financovaním EIO uvádzajú, že niektorí zástupcovia iniciatív najmä spočiatku kritizovali „*absenciu úniijného grantového programu, v ktorom by organizátori mali možnosť žiadať o podporu napr. na vytvorenie webových stránok alebo na propagovanie myšlienky iniciatívy. (...) Finančne silný partner môže pomôcť s propagáciou a ovplyvniť tak zber podpisov*“ (Manosoglu & Pitrová, 2014: 173).
- 7 Za ďalšie dve výzvy demokratickým participatívnym inováciám považuje (1) nedostatok širokej verejnej artikulácie a zhody na úlohe, ktorú zohráva nevolebná verejná participácia v súčasných demokratických inštitúciách, a (2) „triviálnosť“ už existujúcich participatívnych inovácií napriek, paradoxne, ich zvyšujúcemu sa počtu. Inak povedané, zvyšujúci sa počet možností demokraticky participovať ešte neznamená zmysluplnosť takto vytvorených možností (cf. Fung, 2015: 520–521).
- 8 I keď je citovaná konštatácia stará už 7 rokov, nemožno (aj vzhľadom na britské vystúpenie z EÚ) povedať, že by sa situácia v tejto oblasti zásadnejšie zmenila. Napr. Bellamy a Castiglione to vysvetľujú tým, že „*v prípade EÚ nebude fungovať model občianstva, ktorý je založený na súlade s národným štátom. Sme členmi príliš veľkého množstva politických spoločenstiev – nášho členského štátu, našich záujmových skupín, našich ideologických a kultúrnych spoločenstiev atď.*“ (Bellamy & Castiglione, 2005: 155–156).

Zoznam zdrojov /

- Antonescu, M. V. (2013) The sources of EU democratic deficit in the Post-Nice phase, from the project of the European Constitution to the Lisbon Treaty. *Strategic Impact*, 52(2), 93–105.
- Auer, A. (2005) Representation: European Citizens' Initiative. *European Constitutional Law Review*, 1(1), 79–86.
- Bang, H., Jensen, M. D., Nedergaard, P. (2015) 'We the People' versus 'We the Heads of States': the debate on the democratic deficit of the European Union. *Policy Studies*, 36(2), 196–216.
- Beitin, B. K. (2012) Interview and Sampling: How Many and Whom. In Gubrium, J. F., Holstein, J. A., Marvasti, A. B., McKinney, K. D. (eds.) *The SAGE Handbook of Interview Research: The Complexity of the Craft*, 243–253. Los Angeles: Sage.
- Bellamy, R. (2012) The Inevitability of a Democratic Deficit. In Zimmermann, H., Dür, A. (eds.) *Key Controversies in European Integration*, 64–70. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Bellamy, R., Castiglione, D. (2005) Za hranice pospolitosti a práv: Evropské občanství a ctnosti participace. In Hrubec, M. (ed.) *Spor o Evropu: postdemokracie nebo predemokracie?*, 141–177. Praha: Filosofia.
- Bellamy, R., Kröger, S. (2014) Domesticating the Democratic Deficit? The Role of National Parliaments and Parties in the EU's System of Governance. *Parliamentary Affairs*, 67(2), 437–457.
- Bonde, J.-P. (2011) The European Union's Democratic Deficit: How to Fix It. *The Brown Journal of World Affairs*, 17(2), 147–162.
- Boussaguet, L. (2016) Participatory Mechanisms as Symbolic Policy Instruments? *Comparative European Politics*, 14(1), 107–124.
- Bouza Garcia, L., Greenwood, J. (2014) The European Citizen's Initiative: A New Sphere of EU Politics? *Interest Groups & Advocacy*, 3(3), 246–267.
- Brenner, M. (1985) Survey Interviewing. In Brenner, M., Brown, J., Canter, D. (eds.) *The Research Interview: Uses and Approaches*, 9–36. London: Academic Press.
- Brinkmann, S. (2012) *Qualitative Inquiry in Everyday Life*. Los Angeles: Sage.
- Bútorová, Z., Gyarfašová, O. (2010) Občianska participácia: trendy, problémy a súvislosti. *Sociológia*, 42(5), 447–491.
- Cuesta Lopez, V. (2010) The Lisbon Treaty's Provisions on Democratic Principles: A Legal Framework for Participatory Democracy. *European Public Law*, 16(1), 123–138.
- Dougan, M. (2011) What Are We to Make of the Citizens' Initiative? *Common Market Law Review*, 48(6), 1807–1848.
- Edwards, R., Holland J. (2013) *What is Qualitative Interviewing?* London: Bloomsbury.

- Európska komisia (2014a) *Oznámenie Komisie o európskej iniciatíve občanov „Voda a sanitačia sú ľudským právom! Voda je verejným statkom, nie komoditou!“*, COM(2014) 177 final. Brusel, 19. 3. 2014.
- Európska komisia (2014b) *Oznámenie Komisie o európskej iniciatíve občanov „Jeden z nás“*, COM(2014) 355 final. Brusel, 28. 5. 2014.
- Európska komisia (2015a) *Oznámenie Komisie o európskej iniciatíve občanov „Stop vivisekcií“*, C(2015) 3773 final. Brusel, 3. 6. 2015.
- Európska komisia (2015b) *Report from the Commission to the European Parliament and the Council: Report on the Application of Regulation (EU) No 211/2011 on the Citizen's Initiative*, COM(2015) 145 final. Brusel, 31. 3. 2015.
- Európsky parlament (2015) *Uznesenie Európskeho parlamentu z 28. októbra 2015 k európskej iniciatíve občanov (2014/2257(INI))*. Štrasburg, 28. 10. 2015.
- Európsky parlament a Rada EÚ (2011) *Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 211/2011 zo 16. februára 2011 o iniciatíve občanov*.
- Fromm, E. (2014) [1976] *Mít, nebo být?* Praha: Aurora.
- Fossum, J. E., Crum, B. (2012) The EU polity and its pattern of representation: The multilevel parliamentary field. In Eriksen, O., Erik; Fossum, J. E. (eds.) *Rethinking Democracy at the European Union*, 74–92. London, New York: Routledge.
- Fröhlich, R. (2010) Evropská občanská iniciativa. In *Acta Universitatis Brunensis – Iuridica, No 378. Dny práva 2010: The Conference Proceedings*, 2495–2507. Brno: Masarykova univerzita.
- Fung, A. (2015) Putting the Public Back into Governance: The Challenges of Citizen Participation and Its Future. *Public Administration Review*, 75(4), 513–522.
- Gabrižová Z., Láštic, E., Malová, D. (2011) Democratic innovations in the European Union: the case of the European Citizens' initiative. In Žúborová, V., Iancu, D. C., Pinterič, U. (eds.) *Social Responsibility in 21st Century*, 95–111. Lublana: Vega.
- Garzón Clariana, G. (2013) Les droits politiques des citoyens de l'Europe: Les vingt premières années. *ERA Forum*, 13(4), 545–567.
- Generálny sekretariát Európskej komisie (2014) *Odpoveď Komisie s dôvodmi zamietnutia registrácie európskej iniciatívy občanov Stop TTIP, C(2014) 6501 final*. Brusel, 10. 9. 2014.
- Greenwood, J. (2012) The European Citizens' Initiative and EU Civil Society Organisations. *Perspectives on European Politics and Society*, 13(3), 325–336.
- Hrubec, M., Brabec M. (2013) Diskuse o nepodmíněném základním příjmu. In Hrubec, M. a kol.: *Nepodmíněný základní příjem*, 9–16. Praha: Ekumenická akademie.
- Hrubec, M., Uhde, Z. (2013) Evropská občanská iniciativa za nepodmíněný základní příjem. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 14(1), 119–120.
- Kentmen-Cin, C. (2014) Explaining Willingness to Use the European Citizens' Initiative: Political Cynicism, Anti-EU Attitudes and Voting Weight of Member States. *Comparative European Politics*, 12(3), 301–318.

- Kočan, M. (2013) Demokratická spoločnosť v kontexte Európskej únie. In *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2013 /1. časť/: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov*, 46–52. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Kohler-Koch, B. (2012) Post-Maastricht Civil Society and Participatory Democracy. *Journal of European Integration*, 34(7), 809–824.
- Komisia Európskych spoločenských (2009) *Zelená kniha o európskej iniciatíve občanov, KOM(2009)622 v konečnom znení*. Brusel, 11. 11. 2009.
- Kováčik, B. (2005) Možnosti európskej občianskej spoločnosti v rozšírenej Európe. In Gbúrová, M. (ed.) *Formovanie európskej občianskej spoločnosti*, 81–85. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- Kvěš, R. (2010) Evropský integrační proces a problematika evropské nadnárodní identity. In Cabada, L. a kol.: *Aktuální výzvy evropského integračního procesu*, 13–45. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Manosoglu, T., Pitrová, M. (2014) Evropská občanská iniciativa. In Pitrová, M. a kol.: *Postlisabonské procesy v Evropské unii*, 151–183. Brno: Masarykova univerzita.
- Mareš, M., Výborný, Š. (2013) *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Mikulčíková, A. (2010) *Pravicový extrémizmus v Spolkovej republike Nemecko. Príčiny, podoby, prejavy*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici.
- Monaghan, E. (2012) Assessing Participation and Democracy in the EU: The Case of the European Citizens' Initiative. *Perspectives on European Politics and Society*, 13(3), 285–298.
- Murdoch, Z., Connolly, S., Kassim, H. (2017) Administrative legitimacy and the democratic deficit of the European Union. *Journal of European Public Policy*, Published online: 12 Jan 2017. <http://dx.doi.org/10.1080/13501763.2016.1268193>.
- Norris, P. (2011) *Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited*. New York: Cambridge University Press.
- Novotný, L., Maškarinec, P. (2017) Evropská občanská iniciativa jako nástroj rozvoje občansko-politické participace pohledem konceptu struktury politických příležitostí. *Sociológia*, 49(1), 81–108.
- Occhipinti, J. D. (2014) Whither the withering democratic deficit? The impact of the Lisbon Treaty on the Area of Freedom, Security and Justice. *Cambridge Review of International Affairs*, 27(1), 83–105.
- Öberg, P., Svensson T. (2012) Civil Society and Deliberative Democracy: Have Voluntary Organisations Faded from National Public Politics? *Scandinavian Political Studies*, 35(3), 246–271.
- Pecníková, J. (2015) *Európske aktívne občianstvo – lokálny kontext v 21. storočí. Dizertačná práca*. Banská Bystrica: Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

- Preuss, O. (2015) *Klauzule věčnosti: Je možné odstranit liberální demokracii?* Plzeň: Aleš Čeněk.
- Rathbun, B. C. (2008) Interviewing and Qualitative Field Methods: Pragmatism and Practicalities. In Box-Steffensheimer, J. M., Brady, H. E., Collier, D. (eds.) *The Oxford Handbook of Political Methodology*, 685–701. Oxford: Oxford University Press.
- Raventós, D. (2015) *Materiální podmínky svobody*. Praha: Rubato.
- Sekerák, M. (2014) Perspektívy občianskej participácie a deliberácie v Európskej únii. In Öllös, L., Hampl D. a kol.: *Deset let v Evropské unii: Stav, zkušenosti, perspektivy*, 268–281. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, ARC – VŠPSV.
- Sekretariát Európskeho konventu (2003) *Draft Constitution, Volume I – Revisited text of Part One (CONV 724/03)*. Brusel, 26. 5. 2003.
- Schostak, J. (2006) *Interviewing and Representation in Qualitative Research*. Maidenhead: Open University Press.
- Strnad, Š. (2014) Koncept militantní demokracie a jeho aplikace v české protixtremistické politice. *Politické vedy*, 17(3), 6–31.
- Svobodová, M. (2014) Evropská občanská iniciativa jako pokus o přímou demokracii v Evropské unii. *Jurisprudence*, 23(3), 16–25.
- Szeligowska, D., Mincheva, E. (2012) The European Citizens' Initiative – Empowering European Citizens within the Institutional Triangle: A Political and Legal Analysis. *Perspectives on European Politics and Society*, 13(3), 270–284.
- Šlosarčík, I., Kasáková, Z. a kol. (2013) *Institute Evropské unie a Lisabonská smlouva*. Praha: Grada.
- Van Parijs, P. (2007) Základní příjem pro všechny. In Van Parijs, P., Hrubec, M., Brabec M. a kol.: *Všeobecný základní příjem. Právo na lenost, nebo na přežití?*, 31–54. Praha: Filosofia.
- Vesnic-Alujevic, L., Castro Nacarino, R. (2012) The EU and its democratic deficit: problems and (possible) solutions. *European View*, 11(1), 63–70.
- Višňovský, E. (2010) Občianska participácia ako problém kultúry. In Plichtová, J. (ed.) *Občianstvo, participácia a deliberácia na Slovensku: Teória a realita*, 45–82. Bratislava: Veda.
- Výborný, Š. (2012) Konceptualizace bránící se demokracie. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 151(5), 441–452.
- Yalçın, C. (2014) Challenging the Future: The Democratic Deficit of the EU From a Federalist Perspective. *Poznaň University of Economics Review*, 14(3), 23–38.

Summary /

Even after the adoption of the Treaty of Lisbon, the debate on the EU's democratic deficit has been quite intense, not only in the academic writings. One of the direct answers to the democratic deficit is an instrument of the European Citizens' Initiatives (hereinafter, ECI) activated in April 2012. This instrument allows the EU citizens to influence the European Commission's agenda under well-defined conditions. As citizens of the member States activate the Commission for a concrete action, they are de facto the proponents of a new legislation and are able to change the already existing legislation. However, the ECI signatories do not have the possibility to change the decision of the competent Union institutions or to invoke a referendum, so we are talking about the instrument of the political agenda setting.

Although the ECIs have been largely analyzed from a theoretical point of view, my paper presents an empirical snapshot of this participatory instrument viewed from the Slovak and Czech perspective. Using a series of research interviews, I clarify its strengths and weaknesses, as well as a possible path to move on in order to achieve more democratic, responsive and citizen-friendly Union. Consequently, these findings are compared with the latest scientific research.

The analysis is based on qualitative interviews with selected Czech and Slovak activists who have been involved in specific ECI projects in the past. They were successful in signature-collecting and completing the whole procedure before the EU authorities (One of Us, Right2Water, and Stop Vivisection), or they did not get the necessary civic support (Unconditional Basic Income – Exploring a pathway towards emancipatory welfare conditions in the EU), or their application for registration was completely rejected by the European Commission (STOP TTIP). In my qualitative research, the interviews were conducted together with twelve targeted people: activists engaged in the above-mentioned types of ECIs, even though one of them (STOP TTIP) was not registered by the Commission. Nevertheless, this experience can be considered as a civic engagement and, therefore, the inclusion of the relevant interviewees appears justified in the light of their speech acts. Respondents were retrieved by e-mail direct addressing, with some initially addressed agents either not responded or refused to provide an interview. Their selection preceded the identification of the main organizers of the selected initiatives in both selected countries on the basis of publicly available information. Taking into account their leadership role in the organization of initiatives, even in the field of personal (or electronic) signature-collecting it is possible to expect high information saturation and then considerable added value of their responses. Some interviewees have been gained thanks to snowballing method. The identity of all respondents has been left anonymous. All initiatives have been selected to adequately represent all relevant types of ECIs other than those initially announced but taken back later.

Some key findings can be identified thanks to respondents' speech acts. These can be summarized in the following points:

1. An experience with ECI has been regarded unanimously positive by the interviewees.
2. They appreciated particularly their own self-education, broadening their knowledge on the subject, clarifying their arguments and gaining contacts with other agents involved in the initiative in other parts of the EU.
3. Many respondents who collected signatures were engaged also in awareness-raising and popularization activities on their initiative.
4. The ECI has often been perceived as a tool for public education and the dissemination of ideas on the issue.
5. More or less all respondents expressed their willingness to engage in some type of future ECI, which would correspond to their personal opinions and value preferences.
6. Political elites' attitude towards citizens, ECIs, as well as the current way of policy-making were criticized by some interviewees. Agents of "One of Us" initiative criticised the Commission and its alleged unilateral ideological bias.
7. Respondents were almost unanimous about media's weak interest in ECIs.
8. In few cases the interviewees identified some forms of opinion opposition to the idea presented by them. This was particularly significant in the case of ECIs "One of Us" and "Unconditional Basic Income".
9. Several respondents criticized some bureaucratic obstacles to the ECI, such as the inconsistency of signature forms, or the non-binding nature of this instrument in the process of policy-making at Commission level.
10. The electronic form of signature-collecting was rated several times as effective and fast.

The ECI in a radical interpretation of participatory democracy can be considered as a participatory "tool". As evident from the respondents' statements, there are several problems and shortcomings in the use of this instrument, which have already been highlighted in part by the Commission's summary report of 2015 on ECIs. Firstly, the ECI is costly; without sufficiently diversified funding it is difficult to imagine not only its success but even its genesis. Cooperation with relevant stakeholder organizations, i.e. organizations, groups of individuals or individuals who specialize in particular business or policy segment and are able to effectively and efficiently influence the objectives, activities or decision-making of the organization of a state or non-state character is necessary.

Nevertheless, the ECI seems to be attracted mainly by activists and organizations outside the "Brussels bubble" who seek to stimulate public debate and deliberate far beyond the geographical and mental frameworks of established organizations and institutions based in Brussels. Thus, it can be said that ECI is probably not the instrument of lobbying organizations to promote their interests. For some activists, the very act of refusing the initiative by the Commission seems to be sufficient to bring greater public attention to the issue addressed by the initiative. This was the case, for example, with the STOP TTIP initiative. Significant in this regard, on May 10, 2017, is a judgment of the First Chamber of the General Court of the Court of Justice of the European Union (T-754/14) decided at its public hearing in Luxembourg. The Court ruled that Commission's Decision C (2014)

6501 final of 10 September 2014, rejecting the application for registration of the European Citizens' Initiative STOP TTIP, should be annulled.

Despite the acute dissatisfaction with the outcome of the Commission's opinion (One of Us), STOP TTIP's direct rejection, the Commission's quite general attitude towards the Right2Water initiative or insufficient civic support for a specific initiative (Unconditional Basic Income), the respondents were interested in further civic engagement.

CZECH POLITICAL SCIENCE REVIEW

Editorial Board /

Jan Němec (Editor-in-Chief), Štěpán Drahokoupil (Executive Editor)
Gabriel Badescu, Alena Drieschová, Vladimíra Dvořáková, Magdalena Hadjiisky,
Seán Hanley, Vít Hloušek, Jakub Charvát, Petr Kopecký, Karel Kouba, Michal Kubát,
Darina Malová, Zdenka Mansfeldová, Michel Perottino, Blanka Říchová,
Katarína Staroňová, Kateřina Vráblíková

Editorial Advisory Board /

Marek Bankowicz, Peter Bugge, Kevin Deegan-Krause, Alenka Krašovec,
Françoise Mayer, Karel B. Müller, Jacques Rupnik, Dieter Segert, Jacek Sroka,
Tom Thieme

The journal is published since 1994 twice a year (Summer, Winter).
Price of single issue 150 CZK, annual subscription 300 CZK

Subscription order /

www.cspv.cz/index.php/en/czech-political-science-review/on-line-order

Information for authors /

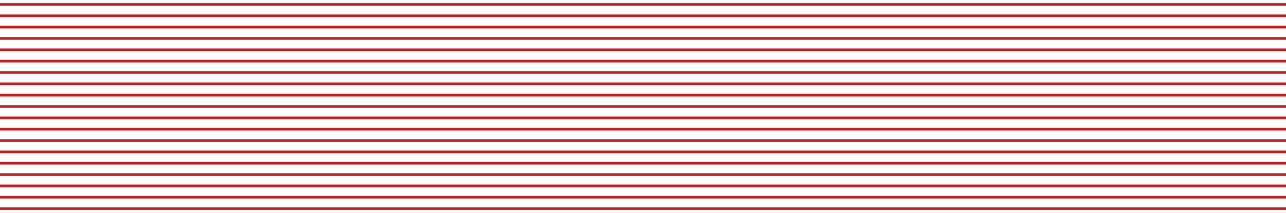
www.cspv.cz/index.php/en/czech-political-science-review

The journal is provided to the editorial boards of the International Political Science Abstracts – Documentation Politique Internationale and The Central European Journal of Social Science and Humanities (CEJSH), it is also included in the databases EBSCO Political Science Complete, C.E.E.O.L. and ProQuest Political Science. The journal is indexed in the ERIH Plus database.

The journal is published by the Czech Political Science Association
W. Churchill sq. 4, 130 67 Prague 3, Czech Republic
www.cspv.cz
E-mail: nemecj@vse.cz

The journal is financially supported by
the Academy of Sciences of the Czech Republic.

Registration number of the Ministry of Culture of the Czech Republic / MK ČR E 6999
ISSN 1211-0353

Politologická revue je odborný recenzovaný časopis zaměřený
na původní příspěvky českých i zahraničních autorů,
zprávy z vědeckého života a recenze nových knih.

The Czech Political Science Review is academic peer-reviewed
journal of political science mainly focused on original academic
contributions of both Czech and foreign authors.